

ADNAN KADRIĆ

OPIS HUSREV-BEGA I NJEGOVE ULOGE U OSVAJANJU BEOGRADA 1521. I BOJU NA MOHAČU 1526. U JEDNOJ MATRAKČIJSKOJ *SULEJMANNAMI* I PEČEVIJSKOJ *HISTORIJI*

Sažetak

Članak se bavi podacima o bosanskom sandžakbegu Gazi Husrev-begu i opisu njegove uloge u osvajanju Beograda 1521. godine, odnosno u boju na Mohaču 1526. godine. Kao korpus korištena je jedna sulejmannama (1520–1537) Nasuha Matrakčije i historija Ibrahima Alajbegovića Pečevije (*Tārīh-i Peçevî*). U opisu se uočava različita konceptualizacija i pristup opisu uloge Husrev-bega u navedenim hronikama. Takav pristup uvjetovan je motivom pisanja i žanrovskim određenjem teksta hronika koji bitno utječu na konceptualizaciju događaja koji se u njima opisuju.

Ključne riječi: Historija književnosti, hronike, historija ranog novog vijeka, 16. st., Husrevbeg, Matrakči Nasuh

Uvodne napomene

Bosanski sandžakbeg Gazi Husrev-beg (1480–1541), jedan od poznatijih bosanskih sandžakbegova iz prve polovice 16. vijeka, danas je uglavnom poznat po svojim zadužbinama koje su odigrale značajnu ulogu u urbano-me razvitku Sarajeva, grada koji, i zbog svoje razvijenosti i niza drugih okolnosti, dobija status središta Bosanskog ejaleta pri kraju 16. vijeka. U ovom prilogu nastojat ćemo predstaviti opis Husrev-bega u hronikama dvojice bosanskih hroničara: Nasuha Matrakčije Bošnjaka (1480–1564) iz prve polovine 16. vijeka i Ibrahima Alajbegovića Pečevije (1572–1650).

Hronika / *sulejmannama*¹ Nasuha Matrakčije, koji je bio suvremenik Husrev-begov, a katkada i učesnik nekih od opisanih događaja, najčešće ima za cilj razvijati duh junaštva i viteštva, na čelu sa samim sultanom – središtem svih zbivanja u tekstu, dok je hronika Ibrahima Alajbegovića pisana na temelju ranijih hronika i sa fokusom na širi spektar društvenih i kulturnih zbivanja u Carstvu, u skladu sa tematsko-hijerarhijskim ustrojem klasične *ṭabaqāt* literature, na čelu sa sultanima, velikim vezirima, vezirima i ostalim uglednicima u Carstvu i uz iznošenje različitih predaja od savremenika, ili onih koji su čuli određenu predaju od njihovih potomaka. Hronike Nasuha Matrakčije i Ibrahima Alajbegovića Pečevije, unatoč razlikama, međusobno se dopunjavaju dajući opisima istih događaja više različitih perspektiva.

O Nasuhu Matrakčiji i njegovom opisu Husrev-bega u *Sulejmannami* 1520–1537.

Velik je broj djela Nasuha Matrakčije iz različitih oblasti. Najviše je hronika. Opća osobenost većine Matrakčijinih hronika jeste visok stupanj stiliziranosti teksta koji je često na granici semantičke prohodnosti za moderne čitatelje, osobito u uvodnim dijelovima većih ili manjih cjelina. Nasuhov savremenik čuveni osmanski hroničar Dželal-zāde Mustafa u svojoj hronici *Ṭabaqātu* spominje Nasuha Matrakčiju kao “učitelja Nasuha” navodeći da je on “junak među borcima matrakom, vješt na polju ushita, lav junačke naravi, tigar sretne prirode, brzi konjanik na megdanu srčanosti, učitelj Nasuh, jedinstven u svome vremenu, koji osvaja umijećem svojim, duša u srcu junaštva, duh u tijelu viteza...”² U nastavku Dželal-zade na skoro dvije stranice detaljno opisuje Nasuhovo umijeće simulacije različitih

¹ TSMK Revan 1286.

² [... *maṭraqçularuñ pehlivāni, delīrlık arsasınuñ hünerdāni, erlik pīşesinüñ arslanı, sūrūrluk gevherinüñ qaplını, dilāverlik meydānınuñ çābek-süvārı Üstād Naşūh ki, zamānında ferīd olub, fenninde sāhib-i fütūh, merdānelik qalıbında cān, şehbāzlıq teninde ruhdur...*]. Vidjeti detaljnije u: *Geschichte Sultan Süleyman Kanunis von 1520 bis 1557: oder Tabakat ül-Memalik ve Derecat ül-Mesalik von Celalzade Mustafa, genannt Koca Nisanci*, von Petra Kappert, Steiner, Stuttgart, 1981, fol. 197v.

taktika napada i odbrane utvrda, koje je prikazao 1530. na carskoj svečanosti, a koje su detaljnije opisane u Nasuhovom djelu *Tuhfetü l-ğuzzāt*. Biograf Aşik Çelebi u djelu *Meşâ'irü ş-şu'arâ* (1568) tek usput opisuje Nasuha Matrakčiju kao jednog od učenika Mustafe Sa'yija, navodeći kako je Nasuh Matrakčija bio izuzetno vješt i u matematici (*'ilm-i hisāb*). Prema njegovom stiliziranom pisanju, Matraqçı Naşūh se također opisuje kao “pobjednik u igri matrakom, snažan, prefinjenog izraza” koji je borbu matrakom izdigao “posve visoko, u nebeske visine, a mitski buzdovan izvjesio na kapije svih utvrda”; kad zamahne sa dva mača svoja, nastupa vrijeme kad udara Alijev mač zulfikar (s dvije oštrice), a u krasnorječju (belāgat) i sablja vlasnika dvaju svjetala (hazreti Osmana) od zavisti sablju bi njegovu da udara. U računstvu (*'ilm-i hisāb*) spomenuti (Nasuh) bio je na samome vrhu, također u računanju prstima (prilikom određivanja metra u aruz-poeziji), a najznamenitiji učenjaci pred njegovim znanjem brojeva (*'ilm-i erqām*) stajali bi kao sa “zatvorenom zagonetkom” u rukama, od silne izgubljenosti – kao tinta na prstu koji od čuđenja zastane na usnama. Na polju umjetnosti stilizirane epistolografike (pisanja stiliziranih sastava), on (Nasuh) također vlada odama krasnoriječja i perom što trag (dubok) ostavlja, dok jauk iz pera njegova stiliziranog krasnoriječja kod svih ljubitelja stilskog umijeća bol i uzdahe stvara. Nosio je zastavu i znamenja i perom i djelom, govoreći – ja sam zabilježen u deftere na dva načina: kao vlasnik mača i pera na svijetu ovome i izvrsno pero u zemlji stilskog krasnoriječja (*belāgāt*).³

Nakon enciklopedijskih podataka o Matrakčiji u osmanskim biografijama učenjaka i pjesnika, u 20. stoljeću o Matrakčiji se počinju pisati

³ [Matraqçı Naşūh ki fenn-i lu' b-ı matraqda aqrânına ğālib ve zūpîn-i isfendiyâr-ı rüyînten anuñ lu' b-ı matrâqına göre mihrâq-ı lâ'ibdür. Lu' b-ı matrâqı tâq u revâq-ı âfâqa tımşurâq şalmışdur ve ğürz-i efrâsiyâb qal'alar dervâzelerinde aşılı qalmışdur. İki qılıc ile silâhşürliq eylese Zü'l-feqâr-ı 'alî'den dem urur ve belâgatde Seyf-i zü'n- neyyireyn reşkinden kendin qılıca urur. 'İlm-i hisâbda hâmevâr müşârûn-ileyhi bi'l- benân ve ebû ma'şer anuñ 'ilm-i erqâmı yanında şıfırü'l-yed qalduĝına devâtâsâ hayretten engüşt-derdehân idi. Fenn-i inşâda dahı mizmâr-ı belâgatuñ şâhibdâr u ğîrî ve şarîr-i kilki-feşâhati ve nefîr-i hâme-i belâgati her münşimüñ bâ'is-i nâle vü nefîri idi. Bu iki hâlde 'âlemde şâhib-i seyf ü qalem ve kişver-i belâgat-i yek qaleme mazbûtumdur diyü hâme vü nâme ile râfi'-i livâ vü 'alem çekerkdi.] Cf. Aşik Çelebi. *Meşâ'irü ş-şu'arâ*, haz. Dr. Filiz Kılıç, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlĝı, Ankara, 2018, 427.

duže studije i monografije. Rukopisne hronike i druga rukopisna djela Nasuha Matrakčije dosada su obrađivana na različite načine, a najcjelovitije je prvo obrađena njegova putopisna hronika sa minijaturama *Beyân-ı menâzil-i sefer-i Irâqeyn*.⁴ U suštini, većina se današnjih studija ponajprije temelji na monografskim studijama H. Yurdayına u kojima piše o svim Matrakčijinim djelima te, između ostalog, skreće pažnju i na rukopis Matrakčijevog djela *Cemâlu l-kuttâb ve kemâlu l-ħisâb* u biblioteci Istanbulske univerziteta⁵ u kojem se autor potpisuje kao “Naşûh bin Qaragöz el-Bosnevî”⁶ (Nasuh sin Karađoza Bošnjaka / Bošnjak). U literaturi ima više pretpostavki o Matrakčijinom porijeklu.⁷ Prije svega, treba napomenuti da je teško pronaći precizne podatke o Matrakčijinom porijeklu u arhivskim dokumentima, a kamoli o porijeklu njegovog oca Karađoza. Naime, moguće je pronaći nekoliko osoba koje se na samom početku 16. vijeka potpisuju imenom Karađoz Bošnjak ili Karađoz Bosna, ali je teško povezati nekog od njih sa Matrakčijinim ocem Karađozom Bošnjakom (*Bosna Qaragöz / Qaragöz Bosnevî*) bez eventualne kontekstualizacije na temelju sekundarnih izvora. Tako se i u nedatiranom popisu bosanske vojske prije Mohačke bitke, koji je obradio Ahmed Aličić, zapaža više osoba sa imenom Karađoz. Na samom početku popisa navodi se “Karađoz Bosna” kao jedan od *merdova* (vojnika iz pratnje) s timara Alije sina Atmadže iz okoline Visokog.⁸ Drugi Karađoz Bosna pribilježen je u nahiji Hrtar kao *bevîvâb* (čuvar, osiguranje). Navode se i ostali Karađozi sa sličnim bilješkama. Također, u jednoj bilješci iz popisnog katastarskog de-

⁴ *Nasûhü's-Silâhî (Matrakçı), Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâqeyn-i Sultân Süleymân Hân*, haz. Hüseyin G. Yurdayın, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1976.

⁵ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 2719; 2a.

⁶ G. Hüseyin Yurdayın, *Matrakçı Nasuh*, A.Ü.İ.F. Yayınları XLIII, İstanbul, 1963, 16.

⁷ Seyboldova pretpostavka da je Matrakčija porijeklom iz Visokog, odnosno okoline Sarajeva, izvodi se na temelju prepisa jednog rukopisa iz druge polovine 16. stoljeća za koji Seybold pretpostavlja da ga je prepisao sin Nasuha Matrakčije. Bez obzira na moguće različito čitanje kod prepisivača, kod većine današnjih istraživača uzima se najvjerojatnija pretpostavka da je Matrakčija porijeklom iz bliže ili dalje okoline Sarajeva.

⁸ Vidi: Ahmed S. Aličić, “Popis bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. godine”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXV/1975, Sarajevo, 1976, 182; <http://pof.ois.unsa.ba/index.php/pof/issue/view/35> (pristupljeno: 12. 12. 2021)

ftera timara Bosanskog sandžaka iz 1528. godine bilježi se vrlo zanimljiva informacija o timaru izvjesnog Karađoza Bošnjaka (*Bosna Qaragöz*), a to je informacija da se radi o timaru *Bosna Karađoza, serbevvāba na Dvoru / Visokoj Porti* [*Bosna Qaragöz, ser-bevvābīn-i Dergāh-i ‘Ālī*]⁹ koji se nalazi u selu Pridvorica u blizini Olova,¹⁰ a njega uživaju, kako se navodi u drugom defteru iz iste godine, djeca Karađoza Bošnjaka (*Bosna Qaragöz*).¹¹ Prihodi sa zemlje formalno pripadaju padišahu, a pretpostavlja se da je Karađozu Bošnjaku najvjerovatnije na uživanje dodijeljen timar zbog njegove službe na Visokoj Porti, pa se, za razliku od ostalih bilješki timara drugih bosanskih Karađoza, u bilješci o njemu stavlja napomena da je to “timar Bosna Karađoza ser-bevvāba na Visokoj Porti”. S obzirom na profil obrazovanja Nasuha Matrakčije, na njegovu užu profilijaciju i vještine, te funkcije koje je obavljao na Dvoru u službi sultana, sasvim je vjerovatno da je Nasuh imao neku vrstu službenih kontakata sa glavnim zapovjednikom sultanovog osiguranja Karađozom Bošnjakom (*Bosna Qaragöz*). Naime, teško je vjerovati da je Nasuh sam od sebe razvio tolike vještine, ili da je pukim školovanjem u Enderunu mogao imati pristup tadašnjim učenjacima iz svih navedenih oblasti, a bez posredovanja nekoga ko je bio u blizini Dvora. Ono što se zasigurno može ustvrditi jeste da je Karađoz Bošnjak bio zemljak Nasuha Matrakčije Bošnjaka, a o tome da li je bio njegov rođak ili eventualno otac, teško je donijeti konačni sud bez dodatnih dokumenata koji to eksplicitno potvrđuju. No, svakako sam profil i služba Nasuha Matrakčije kao *es-Silāhija* (oružnika), *ser-silāhşorāna* (glavnog od oružnika) ili *maṭrāqija* (viteza matrakom) u značajnoj mjeri obilježava stil onih hronika koje je pisao dok je te službe obavljao u pratnji sultana, kome je u najvećoj mjeri posvetio svoje pisanje. Ta njegova osobenost i profesionalna okupacija bitno je odredila njegov način pisanja, osobito u *sulejmannamama*, što se uočava i u načinu opisa bosanskog sandžakbega Husrev-bega, savremenika kojeg opisuje u

⁹ TTD 164, 169.

¹⁰ Usput, prema defteru TTD 157, pola nijabeta spahija – posjednika timara nahije Olovo pripada kadiluku Visoko.

¹¹ TTD 157, 96-97.

svojoj Sulejmannami (1520–1537).¹² Hipotetički odgovor na pitanje da li je Matrakčijev opis Husrev-bega u Sulejmannami više hroničarsko-dokumentacijski ili literarnoumjetnički donekle bi mogao biti sadržan u žanrovskim osobitostima njegove hronike, u njegovoj strogo određenoj službi na dvoru, kao osobe koja je bila zadužena za pedagoško unapređenje i razvoj obuke u ratnim vještinama, taktikama i viteškome duhu, ali i u njegovom složenom spisateljskom opusu i razumijevanju značaja pisane riječi u široj društvenoj zajednici. Stoga ćemo se skoncentrirati na dva događaja u njegovoj Sulejmannami: opis osvajanja Beograda 1521. i opis boja na Mohaču 1526. godine.

Matrakčijev opis Husrev-begovog učesća u osvajanju Beograda

Opis osvajanja Beograda 1521. godine i prestanak ugarske uprave nad tim gradom 1521. godine u slavenskoj historiografiji pretežno se oslanjao na informacije iz narativnih hronika 16. i kasnijih stoljeća, među kojima se izdvaja moralistička hronika mađarskog svećenika Georgiusa Sirmiensa (1490–1548), sa dosta narodne predaje o spomenutom događaju, poznata pod imenom *Epistola de perdicione regni Hungarorum*.¹³ U slavenskim nacionalnim historigrafijama Georgius Sirmiensis najčešće se spominje pod više imena, kao György Szerémi, Jovan / Đorđe / Đurađ Sremac ili kao Juraj (Đuro) Srijemac. Radi se o mađarskom autoru na latinskom jeziku koji je pisao poznatim manirom ranonovovjekovnih klasičnih epistola moralističke naravi. Opis događaja prije i poslije bitke detaljniji je od opisa same bitke. Razlog je jednostavan – Szerémi nije očevidac niti izravni učesnik bitke. Naime, njega Andri Báthory 1521. šalje u pravcu okruženog Beograda sa onim dijelom vojske koja nije stigla ni blizu ratne zone. Zato je pisanje o tom događaju u Szerémijevoj epistoli više rezultat bilježenja različitih manje ili više pouzdanih usmenih predaja i pripovijedanja nego

¹² Vidi: Davud Erkan, *Matrakçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520–1537)*, (magistarski rad), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005, 36.

¹³ *Epistola de perdicione regni Hungarorum*, Pest, 1857. (mađ. prijevod *Magyarország romlásáról*, Budapest 1961; srp. prevod *Poslanica o propasti Ugarskog kraljevstva*, Beograd, 1987).

ličnog osvjedočenja.¹⁴ Njegova epistola je primarno moralističke naravi. No, i bez obzira na neke prigovore Sime Ćirkovića¹⁵ o vjerodostojnosti opisa ranijih događaja kojima György Szerémi nije mogao ni svjedočiti, a odnose se na opću povijest Ugarskog kraljevstva, Szerémi u svojoj epistoli daje brojne podatke i o događajima kojima jeste izravno svjedočio. Stoga je njegovo djelo donekle zanimljivo i za: a) komparativna imagološka proučavanja nekih općih ugarskih predodžbi o Osmanlijama u okviru šireg konteksta ugarsko-osmanskih odnosa prve polovice 16. stoljeća; b) proučavanje osmanskih “diplomatskih” priprema za osvajanje Beograda 1521. (u poglavljima XXV, XXVI i XXVII), o kojima osmanske hronike pišu na posve drugačiji način.¹⁶ Pošto se sultanova vojska koja je krenula u rat protiv Ugarske podijelila na dva dijela, onaj koji je trebao osvajati Beograd i onaj koji je krenuo u pohod na Budim, nakon izvjesnih problema sa podizanjem mosta na Savi, vojska se zadržava u blizini Beograda. Dio vojske stiže do Šapca 25. juna, da bi se u periodu od 1. do 3. jula izvršilo ranije planirano grupiranje vojske. Prema svim izvorima, i osmanskim i ugarskim, širom operacijom upravljao je veliki vezir Piripaša. No, da

¹⁴ Vidjeti: Đurađ Sremac, *Poslanica o propasti Ugarskog kraljevstva*, Srpska književna zadruha, Beograd, 1987.

¹⁵ Simo Ćirković, “Svedočenje popa Đurđa Sremca” u: *Poslanica o propasti Ugarskog kraljevstva*, Srpska književna zadruha, Beograd, 1987; <https://www.scribd.com/document/345397185/%C4%90ura%C4%91-Sremac-Poslanica-o-propasti-ugarskog-kraljevstva-pdf> (pristupljeno 13. 12. 2021)

¹⁶ Naime, prema György Szerémiju, glavni akteri kobnih dogovora bili su vojvoda Ivan Erdeljski (Janos Szapolyai) i Ibrahimpaša, dok je za provedbu dogovora bio zadužen Bali-beg. Bali-beg je, prema Szerémiju, igrao značajnu ulogu i u dogovaranju sa vojvodom Ivanom Erdeljskim da se grad nakon par dana opsade, bez obzira na situaciju, ipak preda u ruke Turcima. Prema njegovom opisu, stanje u gradu od početka bitke bilo je očajno. Vojska u utvrđi brojala je do 900 vojnika te nije bilo dovoljno hrane i municije za duži otpor u okruženju, a pogotovo imajući na umu da su Osmanlije u to vrijeme bile već dobro uvježbale osvajanje utvrđenih gradova, mnogo ozbiljnije nego u vrijeme opsjedanja Beograda u prethodnom periodu. Osmanlije su poduzele operacije širih razmjera i relativno dobro isplanirale pohod u kojem je učestvovao i mladi sultan Sulejman. Iako su formalno za odbranu bili zaduženi Ferenc Héderváry i Bálint Török, Héderváry je, prema pripovijedanju, zajedno sa dvojicom šabačkih zapovjednika Istvánom Sulyokom i Balázsom Sulyokom otišao u Budim da traži sredstva za opremanje utvrde, a u njihovom odsustvu odbrana je povjerena Mihályu Mórú i poručniku Balázsu Oláhu.

bi Osmanlije spriječile eventualni protivnapad ugarske vojske, od izuzetne važnosti, između ostalog, bilo je i zauzimanje ugarske utvrde Zimony (Zemun). Za osvajanje ugarske utvrde Zimony (Zemun) zadužen je tadašnji smederevski sandžakbeg Husrev-beg koji je dobro poznao šire područje osvajanja i prilike u tom kraju. Šabac je osvajan u periodu od 3. do 7. jula, a operacija je privedena kraju prema Piripašinom planu. Što se tiče Zemuna, on je bio pod opsadom od 3. jula, a osvojen je 12. jula. Beograd se, nakon niza akcija, našao u potpunom okruženju, te je osvojen 29. augusta 1521. godine. S padom unutarnjeg dijela utvrde, preostali ugarski vojnici su se predali i Osmanlijama simbolički dali ključeve grada.

Nasuh Matrakçi prvi put spominje Husrev-bega u svojoj hronici u sljedećem kontekstu:

*(...) poslali su predvodnika časnih zapovjednika **bosanskog sandžakbega Husrev-bega**, čovjeka sretne nade, na utvrdu Zemun, a on, čim stiže, s pomoći uzvišenog Boga, rečenu utvrdu osvoji, te griješne bezbožnike u njoj kazni, a utvrdu iz temelja, sa zemljom spravni.*

(fol. 41v)¹⁷

To što Nasuh Matrakčija u svojoj *Sulejman-nami* navodi da je Husrev-beg “bosanski sandžakbeg”, a ne smederevski, kojeg su poslali da osvoji utvrdu Zemun, ukazuje na to da je Matrakčija najvjerovatnije svoj opis Husrev-begovog osvajanja Zemuna završio nakon bitke, odnosno da je finalnu verziju tog dijela hronike završavao u vrijeme kada je Husrev-beg već bio imenovan za bosanskoga sandžakbega. Način opisa strategije i taktičkih poteza osmanske vojske kod Matrakčije može ukazivati na mogućnost da je ili prisustvovao operacijama osvajanja Beograda ili je iz većeg broja informacija izdvojio najvažnije podatke koji upućuju na osmišljenu i dobro planiranu operaciju te ih objedinio u jednu cjelinu. Tipično za osmanske carske narativne hronike, pisac nastavlja pisati općenito o

¹⁷ (...) ve ‘asākîr-i encüm-ihtîşâmla taldıqdan sñra qıdvetü l-ümerâ’i l-kirâm Bosna Sancagı Begi Hüsrev Beg’i devlet-merâm Zemîn nâm qal’a üzre gönderdiler varduğı gibi - bi-‘inâyeti-llâhi te’âlâ - zıkr olan qal’a’i fetğ edüb içinde bulunan kefere-i feceresin qılıçdan geçürüb qal’a’i temelinden yıqub hâka berâber eylediler. Cf: D. Erkan, *Matrakçi Nasûh’un Süleymân-nâmesi (1520–1537)*, 36.

idejama i motivima za borbu, slijedeći narativni tok samo najvažnijih događaja, izostavljajući imena onih koji su ranije spomenuti, koji nisu bili presudni za dalji tok osvajanja ili nisu bili u najbližoj sultanovoj pratnji. Čitateljima koji ne čitaju tekst pažljivo moglo bi se učiniti kako Matrakčija opisuje samo Husrev-begovo učešće u osvajanju Zemuna, a ne i osvajanje Beograda. Međutim, njegov uvjerljivi i logični opis rasporeda snaga na terenu i razvoja bitke kontekstualno podrazumijeva učešće i onog dijela vojske koju je i Gazi Husrev-beg predvodio, što u biti ne utječe na temeljni narativni tok hronike i ne odvlači pažnju čitatelja od ciljanog narativnog fokusa.

Budući da su narativni izvori, u ovom slučaju hronike, najčešće odraz autorske konceptualizacije historijskih činjenica koje iznosi, u skladu sa svojom namjerom i zacrtanim fokusom opisivanja, kada se istražuje određeno pitanje na temelju njih, istraživači teško mogu doći do odgovora ako ne istraže i ostale arhivske dokumente kako bi dobili što precizniju sliku nekih detalja opisivanih događaja. Takav je slučaj sa eventualnim učešćem Husrev-bega u direktnom osvajanju Beograda 1521. godine. Naime, jedan dokument iz arhiva u Topkapi Saraju, poznat našoj stručnoj javnosti,¹⁸ koji predstavlja neku vrstu izvještaja Gazi Husrev-bega o ispunjenim obavezama prilikom osvajanja Beograda, potvrđuje da je Husrevbeg bio prilično aktivan i tokom osvajanja Beograda. Izvještaj potpisuje sam Husrev-beg, stavljajući i svoj pečat.

Izvještaj Husrev-begov, pohranjen 30. novembra 1521. godine (29. 12. 927. hidžr. god.)

---

¹⁸ Vidi: Jean-Louis Bacque-Grammont, "Un rapport de Ġâzî Hüsrev Beg sur l'investissement de Belgrade en 1521", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 30/1980, Sarajevo, 1980, 19-23.

استاد اسماة قلعة قسطنطينة من بني كوكب
 قلعة بلغراد في اعطاه ايوب واطا يكي ارباب كوي بنهاري وغازية تيمور سوزره او خالي اولون وبارشاه عالم باهكر
 ايام دولتته سوا جاننده او اكي بارشاه بقه ايلدوم كورون طونه جاننده وسوا طرفه وقوري طرفه
 قلعة مودره لعاط اولون وبلغراد معا بل سنده سرم جاننده واقعا طلعه بجانية نام واروش ك قلعة مودره
 كوز كجاري سكر لاور كليا اوراق اولون وزمين قلعه سي كس واروش ولغي اوراق اولندي بالفضل قلعة بلوروك
 بو بنده كيق كلون اعطاه ايوب كوز ك قوس قنوب بوكوكاي كونه وكين خارجه ايام كلون كبريه
 وكتبوه كونه بلغراد بروم اولون تفسير روحونه ارمال اولندي باق فرماة واما جليليه
 مؤظرفه فله ي صابر بن العباد
 فله ي

اصغر
 القسري

Ovo je predstavka od mene ubogoga, Porti uzvišenoj poput nebesa: situacija je sljedeća – prema nalogu carske zapovijedi, već od 27. dana mjeseca redžeba,¹⁹ ovaj rob bezvrijedni²⁰ okružio je utvrdu Beograd, a preko ostrva sluge janjičari sa lađama, azebi (vojnici s puškama) i martolosi ubačeni su u Smederevo; u sretnim danima padišaha, zaštitnika svijeta,²¹ poslani su ljudi da pređu Savu sa dvanaest šajki (brodica), te je iz pravca Dunava, pravca Save i kopna²² spomenuta utvrda okružena; na strani Srijema koja gleda prema Beogradu nalazila se varoš Be[d]žanije²³ čiji su stanovnici iz utvrde bili kajakčije i koja je u cijelosti izgorjela. Još je izgorjela i utvrda Zemun. Zapravo, već je četiri dana otkako sam ja, slabašni rob, stigao do beogradske tvrđave²⁴ i okružio je tako da je njena kapija ostala zatvorena sve do današnjeg dana, te izvana pomoć nije dolazila ni ulazila.²⁵ A ovog petka uzet je jedan glasnik iz Beograda i lično je poslan

¹⁹ Odnosno 3. jula 1521. po gregorijanskom kalendaru.

do Kapije sreće (Istanbula). ^{18/} *Izdata je vječna zapovijed (ferman). Molimo se za sreću Gospodaru ljudi i robova Njegovih.*

*Najponizniji od robova [tekst u pečatu]
i ljudi, ubogi Husrev²⁰*

Uspoređujući podatke iz navedenih izvora dolazimo do sljedećeg zaključka: pisac carske hronike (Matrakčija) dozira informacije prema hijerarhiji važnosti i zadanom pripovjednom konceptu, dok sam učesnik bitke (Husrev-beg) u vlastitom izvještaju daje mnogo više detalja i preciznije podatke o svojoj ulozi u borbi. Jedan od razloga takvom pristupu opisa Husrevbegovih borbi kod Matrakčije Bošnjaka može biti i činjenica da je u vrijeme bitke Husrev-beg još uvijek bio prilično mlad i mnogo manje poznat od velikih vezira i zapovjednika većih vojnih jedinica koji su bili na vrhuncu slave i osmišljavali šire operacije osmanske vojske. Naime, ne treba zaboraviti da je Matrakčija ponajprije bio sultanov hroničar koji je pisao o događajima u čitavom Carstvu i morao je biti dobro obaviješten o svemu. Sasvim je uobičajeno kad jedan takav hroničar usred vojnog pohoda počne pisati i o drugim za sultana važnim događajima, kao što je rođenje princa u Istanbulu ili o događajima na istočnim granicama Carstva. S druge strane, za dodatni opis mladog vojskovođe bila bi potrebna dodatna kontekstualizacija u odnosu na hijerarhiju planiranja vojnog pohoda,

²⁰ /1/ *Āsitān-ı āsumān-mekān qibeline ma'rūz bendegi budur ki el-hāle hāzihi emr-i pādišāhī mūcibince receb ayınuñ yigirmi yedinci güninden berü bu 'abd bī-miqdār /2/ qal'a-i Belgrādi ihāta idüb ve atāya gemilerile yeñiçeri bendeleri ve 'azab ve martolosān Semendire idhāl olunub ve pādišāh-i 'ālem-penāhīniñ /3/ eyyām-i devletinde Sāva cānibine on iki pāre şāyqa ile adam geçürüb Tūna cānibinden ve Sāva tarafından ve qurı tarafından /4/ qal'a-i mezbūre ihāta olunub ve Belgrād muqābelesinde Sirem cānibinde vāqi' olan Becāniye nām varoş ki qal'a-i mezbūreniñ /5/ kürekçileri sākin olur külliyeñ ihrāq olunub ve Zemīn qal'asınuñ varoşı dāhī ihrāq olındı bi-l-fi'l qal'a-i Belgrādi /6/ bu bende-i nahīf gelüb ihāta ēdeli dört gündür ki qapusı qapanub bugünki günedegin hāricden yardım gelüb girmedi /7/ ve işbu cum'a günü Belgrāddan bir dil alınub şahşiyle der-i Devlete irsāl olındı bāqī fermān Dergāh-i mu'allāya /8/ menūtdur fe-d-du'ā ma'ād bi-Rabbi l-'ibād ve l-'ubād - aq'afu l-'ibād fi-l-'ibād el-faqr Husrev (TS.MA.E 6214/1, 755-28)*

konceptualizacija koja nije uobičajena u djelima koja se izravno posvećuju sultanu u čast carske mudrosti i junaštva.

Kada se poredi Matrakčijev opis učešća Husrev-bega u operacijama u širem okruženju i pred samim zidinama Beograda sa Husrev-begovim izvještajem u formi dopisa, treba napomenuti da je Husrev-begov izvještaj precizniji i sadrži više detalja i pouzdanih podataka o samom Husrevbegu nego što se može naći u svim carskim hronikama tog vremena o samom Husrev-begu u kontekstu navedene bitke. Dokument u formi izvještaja istovremeno je svjedočenje samog Husrev-bega i od prvorazredne je važnosti jer je pisan višim instancama i nije smio sadržavati, zbog same situacije na terenu, podatke koji nisu potpuno provjereni i pouzdani.

Matrakčijeva metoda i način opisa historijskih događaja u kojima učestvuje Husrevbeg

Za razumijevanje metode i općih osobenosti opisa historijskih događaja u hronikama Nasuha Matrakčije, po našem mišljenju, potrebno je osvrnuti se i na jedno od prvih historiografskih djela koje je Nasuh Matrakči otpočeo pisati. To je djelo *Mecme 'ü ttevārīh* (Stjecište hronika). Naime, nedugo nakon što je napisao djelo *Cemāli l-küttāb ve kemāli lhisāb* (Ljepota pisara i upotpunjenje računstva) 1517. godine i posvetio ga sultanu Selimu I (1512–1520), s dolaskom na vlast sultana Sulejmana Zakonodavca (1520–1566), Našūh Matrakči otpočinje prevoditi Taberījevu opću historiju svijeta na koju je kasnije dodao poglavlja iz drugih klasičnih hronika na arapskom i perzijskom jeziku. Budući da je ovladao metodologijom korištenom u klasičnoj arapskoj historiografiji i stekao uvid u način opisa događaja u opširnim poetiziranim hronikama nastalim po ugledu na slična djela u perzijskoj literarnoj i historiografskoj tradiciji i usmenoj epici kod Turaka, Nasuh Matrakčija je spomenutu metodologiju počeo primjenjivati u pojedinačnim hronikama posvećenim pojedinim sultanima, ili određenom periodu u pohodima sultana Sulejmana Zakonodavca.

Kada se analiziraju dijelovi Matrakčijeve hronike u kojoj opisuje Husrev-bega, s jedne strane, i izvještaj samog Husrev-bega o njegovom učešću u osvajanju Beograda 1521. godine, s druge strane, pred modernog

istraživača povijesti nužno se postavlja poznato pitanje pouzdanosti i vjerodostojnosti osmanskih hronika u odnosu na osmanske dokumente. No, prije bilo kakve analize, treba skrenuti pažnju na sljedeće: nisu svi dokumenti podjednako informativni kad prikazuju društvenu zbilju u određenom historijskom periodu, kao što ni sve hronike nisu metodološki istovjetne.²¹ No, kada je riječ o Matrakčijevom opisu određenih događaja u hronici za period 1520–1537, treba istaknuti da je istraživačima tog perioda dostupan veći broj dokumenata nego što ih ima o događajima iz 15. vijeka.²² Budući da broj osmanskih dokumenata iz 16. vijeka u informativnom smislu i po raznolikosti podataka značajno nadilazi novovjekovne osmanske hronike, za današnja proučavanja u historiji osmanskog perioda dokumentima se, sasvim razumljivo, posvećuje daleko veća pažnja nego hronikama, ne samo zbog brojnosti nego i zbog raznolikosti državnih instanci na kojima se proizvode određene vrste službenih dokumenata. S druge strane, za drugu polovinu 15. stoljeća ne može se pronaći takvo obilje registriranih podataka i dokumenata, tako da rane osmanske hronike u tom kontekstu dodatno dobijaju na važnosti.²³

²¹ Neke se pretežno koriste usmenom predajom, dok druge ukazuju na vrlo vjerovatnu mogućnost pristupa tadašnjim kancelarijama i kolekcijama dokumenata određenog administrativnog tijela koje je proizvodilo određenu vrstu dokumenata.

²² Inače, treba načelno istaknuti sljedeću činjenicu: dok se danas obrađeni osmanski dokumenti u osmanskim arhivima koji se odnose na kraj 15. stoljeća mogu brojati na stotine, već u 16. stoljeću možemo govoriti o milionima registriranih osmanskih dokumenata o različitim događajima ili činjenicama značajnim za historijska istraživanja. Nažalost, samo jedan dio sačuvanih dokumenata iz ranog perioda koji se čuvao u Edirnama tek je početkom 18. stoljeća prenesen u Topkapi Saraj. S druge strane, ne zna se šta je bilo u ona “dva vagona osmanskih dokumenata” koja su prodana Bugarskoj kao stari papir.

²³ Krajem 15. i početkom 16. stoljeća intenzivno se razvija žanr osmanske hronike i u stihu i u prozi, a najčešće u prozi sa manjim fragmentima teksta pisanog u stihu. Osim općih hronika Carstva u formi anala Carstva (*tevārīḥ-i Āl-i ‘Osmān*), često se hronike pišu u čast nekog od poznatijih sultana, tako da različiti autori i u stihu i u prozi pišu *selimname* – djela posvećena sultanu Selimu, ili *sulejmanname*, hronike ili djela posvećena sultanu Sulejmanu, *murādnāme* – posvećena sultanu Muratu i sl. Popularno je bilo pisati takva djela i u stihovima. Za razliku od *selimname* Ali-bega Širija Hercegovića, sina Ahmed-paše Hercegovića, Nasuh Matrakčija Bošnjak svoju hroniku dominantno piše u prozi, iako njegova proza često sadrži poznate elemente kićene proze ili povremene kraće odlomke pisane u stihu.

Hronika Nasuha Matrakčije Bošnjaka za period 1520–1537. izuzetno je akribična u opisima pojedinih dijelova bitaka ili događaja, pisana je kitnjastim, hladnim stilom tadašnjih carskih hronika ratovanja (*ğaza-nāma*) i osvajanja (*fetiḥ-nāma*). Visok stepen stilizacije proznog izraza često otežava čitanje i razumijevanje teksta široj publici, ali istovremeno predstavlja stilski filotehnički izazov učenim krugovima osmanske carske historio-grafskohroničarske tradicije pri opisu važnijih događaja i datuma u povijesti osmanske dinastije. S obzirom na jezik, Matrakčijin stilski izraz u *sulejmannama* mnogo je teži od stilskog izraza popularnih općih osmanskih hronika s početka 16. vijeka, dok je u hronikama koje opisuju vladavinu ranijih sultana, kao što su hronike o vladavini sultana Bajazida i Selima, Matrakčijin stilski izraz puno jednostavniji.

S obzirom na motiv i namjenu pisanja hronika, razumljivo je da Matrakčijine hronike o osvajanjima sultana Sulejmana nisu koncipirane kao opće historije, nego kao hronike u čast sultana u čijoj je službi Matrakčija bio. No, s druge strane, iako su posvećene sultanu, ipak su bile podložne eventualnoj “dvorskoj” kritici i propitivanju vjerodostojnosti i autentičnosti sadržaja kod savremenika, tako da je autor, svjestan toga, i sam morao obratiti pažnju kako na vjerodostojnost hronologije tako i na pouzdanost samih podataka koje je iznosio. Naime, sadržaj tih hronika, *sulejmannama*, odnosio se na period kada su još uvijek bili živi gotovo svi svjedoci događaja koji se opisuju u hronikama, a koji su bili na značajnim pozicijama u društvenoj strukturi Carstva. Za pretpostaviti je da je Matrakčija od šire verzije, autocenzurom ili davanjem određenim autoritetima na čitanje, dolazio do finalne verzije hronike, koju je, u skladu sa svojim poetskim obrazovanjem, dodatno jezički ukrašavao retoričkim ukrasima ili pokojim stihom.²⁴ No, koncept, struktura, način opisa i stilski izraz u cijelosti su Matrakčijini.

Matrakčija svoju hroniku o događajima za period od 1520. do 1537. godine posvećuje tadašnjim najvažnijim osvajanjima sultana Sulejmana. Stoga je razumljivo da Matrakčija prilikom opisa osvajanja Beograda opisuje Husrev-bega u skladu s tadašnjom Husrev-begovom reputacijom,

²⁴ Upravo u tim retoričkim ukrasima i stihovima Matrakčijeva hronika se približava književnom žanru i poimanju klasične hronike.

kao jednog od lokalnih zapovjednika koji se tek treba značajnije afirmirati u vojno-upravnoj strukturi osmanske vojske i šire društvene zajednice. Budući da Matrakčija navedenu hroniku piše primarno kao dvorski, carski hroničar,²⁵ u njoj se ne ostavlja tako mnogo prostora za mladog Husrevbega, tadašnjeg smederevskog sandžakbega, kao što se ostavlja prostora za opis glavnog toka vojnih operacija koje su predvodili veliki vezir Piripaša, vezir Ahmed-paša i ostali visoki zapovjednici iz najbližeg okruženja sultana Sulejmana.

Opće naznake o Matrakčijevom opisu osvajanja Beograda i usporedba sa drugim savremenim osmanskim hronikama

Opis osvajanja Beograda prisutan je u hronikama brojnih osmanskih hroničara. Dok kod Kemalpašazādea²⁶ srećemo prilično sažete opise, sa dosta općih mjesta, nešto detaljniji opis navedenog događaja daje dvorski pisac i hroničar Dželalzāde Mustafa Čelebi, poznat pod nadimkom Kodža Nišandži,²⁷ kao i hroničari koji svoje hronike temelje na njegovoj hronici

²⁵ S druge strane, kada Nasuh Matrakči piše svoju opću historiju porodice Osmanlija koju ne posvećuje i ne daje sultanu na uvid, on opuštenije piše, jednostavnijim jezikom, faktografski i sa više podataka o nekim detaljima pohoda. U biti, radi se o istim podacima o Husrev-begu koje katkada narativno jednostavnije kontekstualizira. Jezički izraz i metoda koncipiranja naracije odudara od stila hronike koja se naziva *sulejmannama*, a odnosi se na period od 1520. do 1537. godine. No, i to je razumljivo s obzirom na činjenicu da je za pisanje opće historije zamoljen da napiše popularnu hroniku za šire čitateljstvo. Usporedi u: *Matrakçi Nasuh. Rüstem Paşa Tarihi Olarak Bilinen Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699–968/1299–1561)*, haz. Göker İnan, T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019.

²⁶ *Kemal Paşa-zāde. Tevarih-i Al-i Osman*, haz. Şefaettin Severcan, X. Defter, TTK, Ankara, 1996, 4748.

²⁷ Pozivajući se na istraživanja Kaye Şahina, Snježana Buzov prenosi informaciju da je Dželalzāde Mustafa, bez obzira na ranije različite verzije njegove biografije, rođen u nekom od balkanskih gradova, te iznosi pretpostavku da je to najvjerojatnije bilo Sarajevo u kojem je njegov otac bio kadija. Usporedi: Snježana Buzov, "O gazijama i Hajbaru: osvojenje Skradina u kronici Mustafe Celâlzādea", *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, No. 1/Vol. 1, Split, 2008, 22; Kaya Şahin, *In the Service of the Ottoman Empire: Celalzade Mustafa (ca. 1490–1567), Bureaucrat and Historian*, (doktorska disertacija), University of Chicago, 2007, 21-22.

i hronikama slične koncepcije. Pošto je Dželal-zāde Mustafa Čelebi bio pod zaštitom velikog vezira Piripaše i pošto se preko njegove kancelarije odvijala najvažnija službena korespondencija,²⁸ Dželal-zade Mustafa je zasigurno bio upoznat sa brojnim dokumentima; većina dokumenata sastavljena prilikom pohoda na Beograd bila mu je dostupna, uključujući i Husrevbegov izvještaj o osvajanju Zemuna i Beograda, tako da se njegov opis osvajanja Beograda čini jednim od najbolje dokumentiranih opisa navedenog događaja u osmanskim hronikama 16. stoljeća. Iz hronike Dželal-zadea Mustafe Čelebija saznaje se da je iz beogradske utvrde ranije već bilo izašlo oko 400 ugarskih vojnika predvođenim iskusnim banovima koji su imali namjeru i da pomognu ugarskim vojnicima u susjednim utvrda-
ma, ali i da ostvare komunikaciju sa ugarskim kraljem iz pravca Zemuna. Izdana je i carska zapovijed da se ovlada uzvisinama i drugim ključnim komunikacijskim tačkama, te da se Beograd stavi u potpuno okruženje. Pošto su kuriri bili zarobljeni i ispitani pred velikim vezinom, veliki vezir Piripaša daje poseban zadatak, kako Dželal-zade Mustafa Čelebi navodi, Mir Husrev-begu, smederevskom sandžakbegu, da osujeti namjere ugarskih vojnika iz pravca Zemuna. Budući da je Husrev-begova vojska dobro poznavala taj kraj, sa vodičima koji su dobro poznavali svaki djelić puta, veliki vezir Piri-paša šalje sa Husrev-begom 1.000 janjičara i pripadajuće spahije. Dali su mu i jedan veći top kako bi se lakše zauzela utvrda Zemun. Utvrda Zemun bila je okružena vodenim kanalima, sa zemljanim nasipima i zidovima koji su pružali relativno dobar pregled situacije u pravcu Beograda, ali i u pravcu ugarskih krajeva koji još nisu bili osvojeni. Husrev-beg predvodi najhrabrije vojnike koji prave prvi bojni red oko utvrde Zemun sa svih strana, potom se okruženje logistički osigurava, da bi se na kraju postavio veliki top na najpovoljniju poziciju iz koje se mogu gađati kule i druge uzvisine. U kuli se nalazio ban koji je došao iz beogradske utvrde i preuzeo komandu prilikom odbrane zemunske utvrde. Kako hroničar navodi, taj ban se usred razmjene vatre počeo dovikivati sa zapovjednicima osmanske vojske, te je sa Husrev-begom čak razmi-

---

²⁸Dželal-zāde Mustafa Čelebi je bio član Divana, *re 'isul-kuttāb* (sekretar Vlade / Divana), a potom i nišandžija, pa je tako i jedna od njegovih osnovnih dužnosti bila da nadgleda i ispisuje dijelove sultanskih fermanskih i visokih zapovijedi.

jenio nekoliko riječi. Ubrzo nakon tog događaja podnožje osmatračnice potreseno je topovskom paljbom, a vojnici sa Husrev-begom iskoristili su situaciju slabe koordinacije odbrane i provalili unutar vanjskih utvrđenih pozicija, dok je ban pokušao iskoristiti priliku za bijeg. Međutim, brzo je uhvaćen na čistini, kao i ostali banovi, a stanovnici unutar utvrde, čim su vidjeli da su banovi uhvaćeni, počeli su davati poznate signale kako odustaju od svih vojnih aktivnosti i ubrzo su se predali.²⁹ Na temelju navedenog može se kontekstualizirati i Husrev-begov izvještaj o osvajanju Zemuna i Beograda; sa velikom vjerovatnoćom može se pretpostaviti da je Husrevbegov izvještaj zapravo poslan velikom veziru Piripaši koji mu je i odredio navedeni zadatak i rukovodio osvajanjem u cjelini.

Iako Matrakčija daje detaljan opis osvajanja Beograda, u opisu izostaju brojni detalji, uključujući i ulogu Husrev-bega u tom osvajanju. Vjerovatno ti detalji nisu bili nepoznati Matrakčiji budući da Matrakčija daje mnoštvo drugih vrlo preciznih podataka o toku bitke. Čini se da je jedan od važnih razloga spomenutog načina opisa osvajanja Beograda i uloge Husrev-bega u tom osvajanju to što je Matrakčijeva hronika bila posvećena osvajanju sultana Sulejmana, a Dželal-zādeova hronika je opća hronika osvajanja u Carstvu. No, mogu se naslutiti i neki drugi razlozi za sam opis bitke koja se odigrala sredinom 1521. godine. Naime, Matrakčija 1520. počinje pisati višetomno djelo *Mecme 'ü ttevārîh* (Stjecište hronika).³⁰ Djelo *Mecme 'ü ttevārîh* (Stjecište hronika) počeo je pisati na samom početku vladavine sultana Sulejmana Zakonodavca, po ugledu na obimno Taberijevo djelo *Historija poslanika i kasnijih vladara (Tārîh al-rusul wa al-mulūk)*, na način da osnovni tekst prvo prevodi s arapskog na turski, a potom ga doraduje podacima iz ostalih sličnih djela. S obzirom na činjenicu da se pohod na ugarsku utvrdu Beograd i okolne utvrde već pripremao i uveliko počeo realizirati sredinom 1521. te da je Taberijeva *Historija poslanika i kasnijih vladara (Tārîh al-rusul wa al-mulūk)* zbilja obimno, višetomno i zahtjevno djelo, pretpostavka je da je Nasuh Matrakči i te 1521. bio prilično zauzet pisanjem djela *Mecme 'ü ttevārîh* (Stjecište hronika) te da je

²⁹ Funda Demirtaş, *Celâl-zāde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, (doktorska disertacija), Erciyes Ü., Kayseri, 2009, 81-83.

³⁰ *Mecme 'ü ttevārîh* (Atatürk Kitaplığı, MC Yz. 002, fol. 4v).

Sulejmannamu (1520–1537) ipak započeo pisati kasnije, najvjerojatnije iza 1524. godine.³¹ Također bi se moglo pretpostaviti da se Matrakči nije mogao dovoljno skoncentrirati na događaje prilikom osvajanja Beograda zbog te vrste “spisateljske zauzetosti” i rada na tako obimnome djelu. No, njegova hronika ipak sadrži dosta detalja o pohodu, unatoč usputnom spominjanju Husrev-bega u kontekstu cjeline bitke. Moglo bi se pretpostaviti da je i on bio, zajedno s učiteljem Mustafom Sa’yijem, prisutan u vojsci koja je osvajala Beograd te da je tada napravio skicu za djelo koje je kasnije koncipirao prema njegovoj osnovnoj namjeni. Nasuh Matrakčija je sa djelom *Mecme’ü ttevārîh* (Stjecište hronika) već bio poznat među savremenima hroničarima, a sam Mustafa Dželal-zāde Čelebi naziva ga učiteljem Nasuhom (Üstād Naşūh) te je vrlo vjerovatno da je morao prisustvovati osvajanjima i zbog zaduženja na Dvoru u pogledu bavljenja taktikama osvajanja i načinima rukovanja određenim oružjima svog vremena, po čemu je prvo dobio nadimak *Silāhî* (silāh = oružje, Silāhî = koji se bavi oružjima) ili *Maṭraqî* (borac matrakom), a kasnije i kao *silāhşor* (vitez, mušketir), odnosno *ser-silāhşōrān* – zapovjednik specijalnog sultanovog vojnog osiguranja.

Kao što je već navedeno, motiv za pisanje *Sulejmanname* uveliko je odredio koncepciju, način i fokus u opisivanju događaja i ličnosti sudionika tih događaja. Tako je Matrakčijin učitelj Mustafa Sa’yî napisao samostalno djelo *Fetiḥnâme-i qal’a-i Belğrād* (*Djelo o osvajanju utvrde Beograd*) 1521. godine,³² djelo koje se bavi isključivo osvajanjem Beograda. No, djelo je pisano primarno kao panegirik sultanu Sulejmanu Zakonodavcu. Prozni dijelovi su vrlo kratki, a poetski naglašeno slikoviti. Slike koje se nude opisom vrlo su ekspresivne, ali se graniče sa šabloniziranim predstavama junaka kakve se sreću u epskom poetskom diskursu, u kojem je jedino ime Husrev zapravo ime iz klasične perzijske epike o junaku

³¹ Tada je dovršavao veliki zadatak na djelu *Mecme’ü ttevārîh* (Stjecište hronika) koje je učinio dostupnim ostalim hroničarima, a neke njegove prijevode stihova koristio je i hroničar Hadîdî koji tada dovršava svoju stihovanu hroniku značajnih datuma u Osmanskom carstvu.

³² *Fetiḥnâme-i qal’a-i Belğrād ez-ân Mevlânâ Sa’yî rahmetullâh*. Vidjeti detaljnije u: Muhittin Eliaçık, Kürşat Şamil Şahin, “Sa’yî Mustafa Çelebi’nin Belgrad Fetiḥnâmesi”, *International Journal of Language Academy*, Vol. 3/4, Winter 2015, Ankara, 2015, 141-159.

Husrevu s kojim se po hrabrosti uspoređuje sam sultan Sulejman. Čak se ne spominje niti jedno ime zapovjednika u osvajanju, kao da je sam sultan osvajao utvrdu s “bezimenim” junacima nadnaravnih sposobnosti. Nasuh Matrakči je ranije djelomično bio i pod utjecajem učitelja Mustafe Sa‘yīja, što se zapaža u njegovim kasnijim hronikama, osobito u poetskim stihovanim diskursima kojima se nastoji određenim pobjedama dodijeliti status univerzalnog viteštva i junaštva, a o čemu svjedoče osmanske pjesničke spomenice (tezkire). Kada se uporede Matrakčijina i Sa‘yījeva djela, jasno je da se samo mali dio Matrakčijeve tehnike stilizacije može prepoznati i u opisu istih događaja koji nudi njegov raniji učitelj Mustafa Sa‘yī. No, također se uočavaju velike razlike. Opis osvajanja Beograda koji nudi njegov učitelj Mustafa Sa‘yī više je poetiziran i u formi hvalospjeva, dok je opis koji nudi Nasuh Matrakčija Bošnjak sistematičniji, sa više detalja i jasnom hronološkom strukturom, pod snažnim utjecajem Taberijeve *Historije* koju je prevodio za potrebe osmanske dvorske historiografije u trećoj dekadi 16. stoljeća.

Gazi Husrev-beg u Matrakčijevom opisu bitke na Mohaču 1526.

Matrakčija u hronici navodi kako je Gazi Husrev-beg u ramazanu 932. hidžr. god. / junu 1526. poslao obavijest osmanskoj vojsci da je izvjesni ugarski zapovjednik Erik predao nekoliko utvrda u Srijemu, što je svakako bilo od značaja za sam sultanski pohod. Malo kasnije sam Husrevbeg, kao bosanski sandžakbeg, zajedno sa zborničkim sandžakbegom Ahmedbegom, kreće prema spomenutim utverdama u Srijemu koje je trebalo “preuzeti”. Neke od spomenutih utvrda ustupljene su bez sukobljavanja, dok se oko drugih počinju voditi žestoke borbe. Utvrda Petrovaradin osvojena je 17. ševvala 932. hidžr. god. / 27. jula 1526. Na Mohaču se 28. augusta počinju voditi žestoke borbe s daleko brojnijim vojnim jedinicama. Desno krilo osmanske vojske, kako navodi Matrakčija, predvodi Ibrahim-paša s rumelijskim borcima, a lijevo krilo anadolski beglerbeg Behram-paša te zapovjednik krajišta Bali-beg Jahjapašić i “Husrev-beg – zapovjednik zemalja Bosne, Rustem-i Zal svoga vremena, zaštitnik safa ljudi od vjere, [junak] Rustem na megdanu pobjede” (*diyārı Bosna’nuñ serdārı ve*

*zamāneniūñ Rüstem-i Zāl'ı olan şaff-derr-i dīn-perver rüstem-i meydān-i zafer Hüsrev Beg; 127v).*³³ Matrakčija prilikom opisa bitke na Mohaču posebno spominje Husrev-bega u poetskoj formi. Naime, opis bitke u prozi daje se uz puno detalja, dok se u stihu radnja odvija kroz poznate osmanske metafore o onovremenom viteštvu i junaštvu u boju protiv neprijatelja, kako to Matrakčija nastoji poetski dočarati:

*... i kada se s morem vojske lijevo zaustavi,
u kakvu se tek more željeznu utvrdu pretvori!*

*Zapovjednik krajišta islama – Bālī,³⁴
Rustem svog vremena i Sam i Zal,*

*da svjetiljku neprijatelja ugasi,
junake rumelijske k sebi prikuči.*

*Husrev,³⁵ zemlje Bosne zapovjednik,
mačem zavrti i svjetlost do neba rasprši*

*poput aždahe, s kapom s janjičarskim znamenjem crvenim,
poput aždahe, dođoše do zemlje i skupiše se u red bojni.*

*Za prizor taj sa svake strane bojni red povezavši,
lavovi sa sabljama po pendži udarili.*

*Bol se iza bojnih redova prikupi
i utvrdom postade, ni dio se ne pomjeri.*

*Pristiže opijeni bezbožnik, s kopljem u ruci,
ispred krasnog ata – do kamena tvrdog sve sitni kamenčići,*

*te se prvo rumelijske vojske dohvati,
u okršaj uđe i s njom se rukama uhvati,*

*poput praške je napad bezbožnika opijenih.
Rumelijska vojska preko njih stiže pa se raširi.*

³³D. Erkan, *Matrakçı Nasūh'un Süleymān-nāmesi (1520–1537)*, 114.

³⁴Bali-beg.

³⁵Gazi Husrev-beg, bosanski sandžakbeg.

*Kad to vidje serdar što zastavu nosi,
more vatreno kretnjom nagovijesti.*

*Iz puške su vatru na bezbožnike uputili,
na bojno polje komadići mora od vatre pali.*

*Planuše i more od vatre i bezbožnici.
Svi koji more krvi prosipahu, tu vatru gledajući,*

krenuše, u osvetnike se pretvarajući.

Glas i ratna melodija do Kine su stigli. (128r-128v)³⁶

Opis velikih bitaka u osmanskim carskim hronikama ima za cilj podsticanje na junaštvo i građenje duha pobjede i ponosa na “pobjedničku osmansku vojsku”. S obzirom na formalno Matrakčijino obrazovanje i zanimanje na Dvoru, sasvim je razumljiv način opisa Husrev-bega u njegovim stihovima. Naprosto je iskoristio poetsku formu da Husrev-bega uvede u vrlo popularni opus junačke, viteške poezije u osmanskoj literarnoj tradiciji 16. stoljeća, i to koristeći kao povod jednu od tada najznačajnijih bitaka za Osmanlije – bitku na Mohaču.

³⁶ *Çü deryâ-ceyşle durdı yesâra /
Emîr-i ser-ḥadd-i islâm Bâlî /
Söyündürmege a ‘dânuñ çerâğın /
Di-yâr-ı Bosna ‘nuñ serdârı Hüsrev /
Sipâh-ı sürh borküle çü ejder /
Bu resme her tarafdan bağlayup şaff /
Çatıldı şafflaruñ ‘arḍında ağır /
İrişdi mest-i kâfir elde nîze /
Doqındı Rûmili ceyşine evvel /
Zerre-ver mest-i küffâruñ hücumı /
Görüp ol ḥâlî serdâr-ı ‘alem-keş /
Tüfekden saçdı küffâra şerâre /
Tutuşd[ı] baḥr-ı âteş birle küffâr /
Revân oldı qoyuldı ehl-i kîne /*

*Ne deryâ döndi bir âhen-ḥişâra
Zamânuñ Rüstemi ve Sâm ve Zâlî
Dirüp yanına Rûmili qoçağın
Şalup tîğ ve çeküp âfâqa pertev
Gelüp bir yere top oldı çü ejder
Qılıc Arslânlar urdı qabzaya keff
Ḥişâr oldı qımıldanmadı ayırq
Semendin seng-hârâ rîze rîze
Dürüşdi ve alışdı anuñla bir el
Yerinden êrdi sürdi ceyş-i Rûmî
İşâret eyledi deryâ-yı âteş
Düşüp peykâra hâre-i baḥr-ı nâre
Görüp ol nârı her deryâ-ı ḥün-bâr
İrişdi şavt u sâz-ı ceng çîne (128r-128v)*

Uloga poetskih fragmenata u Matrakčijinim opisima Mohačke bitke

Matrakčijin poetski opis Mohačke bitke u hronici, u kojem navodi i Gazi Husrevbega, u formalnom smislu ne odudara od uobičajenih stihovanih opisa velikih osmanskih bitaka. U njemu se sreću isti ili slični motivi, usporedbe i aluzija na antičke junake iz perzijske epike. Balibeg Jahjapašić opisuje se kao “Rustem svog vremena, Sam i Zal”, a Gazi Husrev-beg kao zapovjednik vojske (serdār) “zemlje Bosne” (*diyār-i Bosna*) koji mačem “svjetlost do neba raspršuje”, pobjednička vojska je poput aždahe, vojnici su lavovi sa sabljama (*qılıç arslanlar*) – s vjerovatnom aluzijom na legendarnog seldžučkog junaka i upravitelja Kılıç Arslana gdje je svaki junak u boju poput njega, dok “serdar” (Husrev-beg) kroz plamen nosi zastavu pobjede. Radi se o klišeiziranom opisu koji podsjeća i na rane opće hronike od početka svijeta do nastanka države Osmanove dinastije (Āl-i ‘Osmān).³⁷ Dakle, Matrakčijina hronika primarno je hronika osvajanja, ratovanja, hronika pobjede. Ona ima za cilj da pobudi viteški duh i kod vojnika i zapovjednika, ali i čitatelja. Opis boja je stereotipiziran i žanrovski determiniran, sa dosta slika metafora, metonimijskih konstrukcija i povremenom upotrebom ratničkih sinegdoha tipičnih za osmanske hronike osvajanja. Premda se u takvim dijelovima opisa hroničar žanrovski “izmješta” iz zahtjevne pozicije opisa dokumentirane povijesne zbilje i ulazi manje ili više u domen imagološki šabloniziranog žanrovskog opisa figure ratnika, pobjednika i poraženog, sam takav opis uopće ne sadrži informacije koje bi se mogle analizirati kroz kategoriju autentičnosti jer predstavljaju opću sliku / prikaz svakog srednjovjekovnog ili ranog novovjekovnog boja. S druge strane, hronika je svakako izvor za proučavanje imagološko-sociološkog ambijenta osmanskih pisaca koji pišu o ratnim pohodima osmanske vojske, bilo da se radi o proznim hronikama ili opisima različitih bitaka, a spomenuta imagološka dimenzija osobito se naglašava odabirom opisa događaja u poetskoj formi, odnosno u formi poezije.

³⁷ Vidjeti: Naşūh Maṭrāqī, *Aḥvāl-i ‘ālem ve tevārīḥ-i benī Ādem*, u: British Museum, Or. 3144. Detaljnije u: Hüseyin Yurdayın, *Matrakçı Nasūh*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963, 23.

Hronika kao moguća interpretacija i dokument kao pretpostavljena verifikacija autentičnosti u ranoj novovjekovnoj osmanskoj historiografiji

Hronikama i općenito hroničarskom žanru može se pristupati iz različitih aspekata. One se mogu promatrati i kao narativni izvori za proučavanje povijesti u širem smislu, ali i kao literarni žanr. Općenito promatrajući, i sama naracija u historiografiji može se promatrati iz više aspekata. Ako se sa stanovišta teorije književnosti historiografski diskurs nastoji promatrati kao vrsta fikcionalnog diskursa,³⁸ promatrajući povijesnu zbilju kao trajnu sadašnjost, gdje su i pripovjedači također aktivni sudionici, s izvjesnim vremenskim odmakom od trenutka završetka radnje, najčešće dolazi do relativizacijskoga poistovjećivanja povijesne zbilje sa trajnom sadašnjosti unutar koje se fikcionalno oblikuje i buduće vrijeme, te se relativizira i sam smisao razlikovanja hronologije povijesnog zbivanja. Premda je pojedinačni događaj ili fenomen jedna od sastavnica povijesne zbilje, takav se teško može znanstveno analizirati bez istraživanja povijesnih procesa i struktura koje oblikuju tu zbilju, dok je oslanjanje na hipotezu da je svaki tekst odgovor na neki raniji tekst, bez obzira na povijesnu realnost, i da kao takav “oblikuje zbilju” zapravo semantička igra koja nastoji napraviti od “historijske zbilje / trenutka” svojevrsnu parodiju sadašnjeg trenutka predstavljenog kroz aktualni tekst. Općenito su navedene hipoteze u tekstologiji, filologiji i lingvistici prihvaćene samo kao polazišne teorije sa svojim dobrim stranama, ali i krupnim nedostacima. Naime, istina je da je Matrakčijin pristup u opisivanju povijesnih procesa u hronikama koje se bave carskim osvajanjima svakako bio pod utjecajem tada prisutnog, općevažjećeg (meta)narativa o pobjedničkoj carskoj vojsci. Ponekad se čini kako neki dijelovi Matrakčijine hronike imaju čak i poznate elemente Foucaultovoga “lingvističkog obrata”, u kontekstu postmodernističke hipoteze da je “svaki tekst / diskurs odgovor na neki drugi tekst / diskurs”. To se ponajviše primjećuje na planu stilskog izraza. Štaviše, stvara se dojam da je jedan od ciljeva autora prilikom pisanja hronike bila viša

---

³⁸ Iva Beljan, “Naracija u historiografiji: teorijski aspekti”, *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti, izvedbenoj umjetnosti i filmu*, LIV, 3–4, Zagreb, 2010.

razina stilizacije teksta, što je postigao uz upotrebu brojnih sinonima, stilskih figura, tropa ili uz korištenje različitih općeprihvaćenih panegiričkih ekspresiva u klasičnim osmanskim tekstovima. No, i takvo razumijevanje bilo bi isuviše pojednostavljeno i ne baš odgovarajuće za djelo u cjelini, s obzirom na koncepciju djela i logičan sistematsko-hijerarhijski opis slijeda događaja. Naime, jezičnostilska imitativnost u osmanskoj prozi općenito nije nužno odraz odnosa prema povijesnoj zbilji. Radi se isključivo o jezičnostilskom maniru koji nije presudan prilikom opisa povijesnih procesa i zbivanja u osmanskim hronikama, o čemu zorno svjedoči Matrakčijina *Sulejmannama*. Štaviše, artifičijelni jezičnostilski manir više je sekundarna osobitost nekih osmanskih hronika nego bazični element složene strukture osmanskih hronika u cjelini. S obzirom na idejno oblikovanje događaja i motiv pisanja, Matrakčijina *Sulejmannama* može se analizirati i kao svojevrsna imagološka narativna interpretacija događaja koje opisuje, bez obzira na cjelinu djela. No, i bez obzira na navedeno, snažna koncepcija djela i Matrakčijin majstorski precizan opis vojne strategije u svim bitkama osobenost su svih njegovih hronika osvajanja. Općenito promatrajući, hronike iz prethodnih stoljeća i jesu narativni izvori kojim se, između ostalog, iznosi autorska interpretacija određenih događaja. Službeni dokumenti nastali u određenom kontekstu odvijanja nekog događaja često se tretiraju kao svojevrsni verifikatori službeno iznesenih činjenica, računajući i izvještaj Husrev-bega o izvršenom zadatku i situaciji na terenu prilikom osvajanja Beograda. Ako se uporedi dio opisa uloge Husrev-bega u osvajanju Beograda u Matrakčijinoj hronici sa podacima iz dokumenta / izvještaja koji je sastavio sam Husrev-beg, uočava se da dokument ne samo da potvrđuje sadržaj Matrakčijine verzije događaja nego je i informativno dopunjava i ovjerava, potvrđuje. S druge strane, Matrakčijina hronika daje prilično precizan kontekst samog boja, kontekst koji se oblikuje ili na osnovu ličnog osvjedočenja i učešća autora u određenim događajima ili njegovim uvidom u dokumente ili slična djela koja kontekstualiziraju opisane događaje. Sam način opisa određenih događaja i kombinacija navedenih faktora, uz odabir žanra, bitno utječu na koncepciju i sadržaj određene hronike. Da bismo ukazali na raznolikost pristupa u opisu određenih događaja u hronikama bosanskih autora na osmanskome jeziku u 16.

i 17. stoljeću, u radu ćemo se, onoliko koliko je to nužno, osvrnuti na opis istih događaja u hronici Ibrahima Alajbegovića Pečevije, koji koristi nešto različitu koncepciju i pristup u predstavljanju povijesne zbilje.

Ibrahim Alajbegović Pečevija (1574–1649) i njegov opis Husrev-bega

O Ibrahimu Alajbegoviću Pečeviji, poznatom hroničaru i historičaru bosanskog porijekla s kraja 16. i početka 17. stoljeća, napisano je dosta studija. Na početku 19. stoljeća iscrpne podatke o Ibrahimu Pečeviji daje Joseph von Hammer. Te podatke nadopunjuju ostali istraživači ili priređivači enciklopedijskih natuknica i stručnih članaka. No, osnovne i vrlo iscrpne podatke o sebi daje sam Pečevija u svojoj *Historiji* poznatoj pod naslovom *Pečevijina historija (Tārīh-i Peçevî)*. Prema podacima koji se nalaze u njegovoj *Historiji*, pradjed Ibrahima Pečevije posjedovao je zeamet u blizini Kaknja do 1520, a djed Džafer-beg sin Kara Davud-bega također je živio u Bosni i učestvovao u bici na Mohačkom polju, bio savremenik Gazi Husrev-bega i imao funkciju alajbega (zapovjednika spahija u Bosanskom sandžaku). Pečevijina majka bila je iz vezirske porodice Sokolovića.³⁹ Historičar E. Afyoncu spominje i dokument iz arhiva vlade

³⁹ Njegov otac odlazi na službu u Pečuh, mjesto gdje je rođen Ibrahim Alajbegović Pečevija. U 14. godini života, kada ostaje bez oca, 1588. primljen je u dom bosanskog beglerbega Ferhad-paše Sokolovića, svog rođaka. Poslije smrti Ferhad-paše ide kod Lala Mehmed-paše Sokolovića, svog drugog rođaka, i kod njega boravi oko 15 godina. U literaturi su dobro opisane i njegove funkcije u javnom životu. Od 1593. do 1641. godine boravi na različitim funkcijama u javnom životu, najčešće kao defterdar (finansijski upravnik) u raznim manjim osmanskim pokrajinama (Eubeja i Lepant, Akerman, Bender, Dijarbekir, Tokat, Podunavlje), zatim kao defterdar Anadolije (1631), mutesarraf Stolnog Biograda (Székesfehérvár) i defterdar sandžaka Temišvar. Cf. Joseph von Hammer, "Beyträge zur Biographie osmanischer Geschichtsschreiber: 1. Betschewi", *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst*, XIII, Wien, 1822, 470-472; Ibrahim-beg Bašagić, "Ibrahim Efendi Pečevi", *Salname-i Bosna ve Hersek*, 1304/1886, III, 154-155; Thúry József, "Pecsevi viszonya a magyar történetíráshoz I–V", *Századok. A magyar történelmi társulat közlönye*, XXIV, Budapest, 1892, 395-410, 477-488, 560-742, 744-746; Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, „Otto Harrassowitz“, Leipzig, 1927, 192-193; Ahmed Refik [Altınay], *Âlimler ve Sanatkârlar*:

Republike Turske iz sredine 1042. hidžr. god. / 1633. godine⁴⁰ u kojem se navodi i titula “paša” (İbrahim Paşa-yı Peçūyī) sa privremenim postavljenjem na visoku poziciju u sandžaku Pečuh i odgovarajućim visokim prihodima (arpalukom) za tu poziciju, kao i dokument o postavljenju ranijeg orta defterdara u prijestonici (*Sâbikâ Asitâne*)⁴¹ Ibrahima Pečevije za defterdara Bosne u periodu između maja i decembra 1636. godine.⁴²

Pečevija je prvobitno htio napisati hroniku u čast sultanu Sulejmanu – sulejmannamu. No, kad je 1641. godine budimskom beglerbegu Musa-paši predao prvu verziju djela, a nakon što je beglerbeg saznao da je Pečevija odvojeno bilježio događaje od 1593, predložio je Pečeviji da sastavi opću hroniku / historiju Carstva koja će sadržavati opis lokalnih događaja i predaja koje se ne mogu naći u drugim hronikama. Stoga je Pečevija ozbiljno pristupio svom poslu i u *Historiju* je uključio informacije hroničara i prenosilaca vijesti o lokalnim događajima, kao što su: Dželalzade Mustafa, Dželalzade Salih, Ramazan-zade Mehmed, Gelibolulu Mustafa Ali, Hasanbej-zade Ahmed-paša, Hadîdî, Katib Mehmed Zaîm, Mustafa Dženabi, Sejdi Ali Reis, Tirjaki Hasan-paša, bosanski beglerbeg Derviš-paša Bosnevî, kadija Alihan-efendi, temišvarski muhafiz i vezir Halil-paša, defterdar Baki-paša, turbedar turbeta sultana Sulejmana i šejh Husrevbegove tekije u Sarajevu Ali Dede Bošnjak i drugi. U *Pečevijinoj historiji* mogu se pronaći i brojni podaci iz dokumenata, klasičnih

---

900-1200, Kütüphanesi Hilmi, İstanbul, 1924, 129-150; Mehmed Handžić, “Ibrahim-efendija Pečevija”, *Narodna uzdanica*, VII, Sarajevo, 1939, 290-316; Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo, 1973, 290-316; Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Svjetlost, Sarajevo, 1986, 116-119; Fehim Nametak, *Pregled književnog stvaranja bosanskohercegovačkih muslimana na turskom jeziku*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1989, 140-144; Pál Fodor, “Egy pécsi származású oszmán-török történetíró, Ibrahim Pecsevi” u: *Tanulmányok Pécs történetéből 7. Pécs a törökkorban*, Pécs, 1999, 107-130; Dino Mujadžević, “Ibrahim Pečevija (1574. – 1649.) – osmanski povjesničar Hrvatske i Bosne i Hercegovine podrijetlom iz Pečuha”, *Scrinia Slavonica*, 9 (2009), Slavonski Brod, 2009, 379-394.

⁴⁰ BOA, KK, nr. 266, s. 33.

⁴¹ BOA, KK, nr. 266, s. 35.

⁴² Erhan Afyoncu, “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I”, *Belgeler*, Ocak, XX, 24, TTK, Ankara, 1999, 83.

osmanskih carskih hronika, zabilježene lokalne legende, anegdote, hikaje i slične predaje. Za opis lokalnih događaja i predaja koje su slabo opisane u osmanskim hronikama Ibrahim Pečevija katkada koristi i mađarske hronike. To su hronike mađarskih hroničara, kao što su: Sebestyén Tinódi Lantos (*Cronica*, Kolozsvár, 1554), Gáspár Heltai (*Krónika az magyaroknak dolgairól*, Klausenburg, 1575) i Miklós Istvánffy (*Historiarum de rebus Ungericis: A magyarok történetéből*, Köln, 1622).⁴³ Ono što treba naglasiti jeste sljedeće: Ibrahim Alajbegović Pečevija u tekstu *Historije* obavezno bilježi i definira podnaslovom ili na neki drugi način šta je događaj na temelju hronika i dokumenata, šta je predaja, legenda ili hikaja (pripovijest) tako da čitatelj može razlučiti osnovne i sekundarne izvore od predaja savremenika koji su svjedočili određenom događaju ili narodnih priča i legendi koje imaju zadatak da tekst hronike dodatno populariziraju. Za podatke iz mađarskih hronika obično navodi izraze koji navode da te podatke daju “nevjerničke hronike” (*küffar tarihleri*).⁴⁴ Dakle, hronika Ibrahima Alajbegovića Pečevije (*Tārīḥ-i Peçevî*) šire je koncipirana nego *Sulejmannama* Nasuha Matrakčije, sa raznovrsnijim temama i raznovrsnijim izvorima.

Pečevijin opis učešća Husrev-bega u osvajanju Beograda 1521.

Pečevija otpočinje poglavlje o osvajanju Beograda pisanjem o osvajanju strateški važne utvrde Šabac dajući neobičnu napomenu na kraju bilješke, kako je opis vidio u nevjerničkim historijama / hronikama, ne precizirajući kojim, da je utvrda dobila ime po osobi koja ju je izgradila (Šaban / Szabac) i sl. Vjerovatno su neke podatke od Szeremija prenijele i kasnije mađarske hronike na latinskom budući da se zapaža utjecaj njegovog pisanja u nekim detaljima koji se navode prilikom ukazivanja na moguće

⁴³ Erika Hancz, “Peçuylu İbrâhim (ö. 1059/1649 [?]). Osmanlı tarihçisi”, *TDVA*, 34, İstanbul, 216218; <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/34/C34011113.pdf> (pristupljeno 12. 12. 2021)

⁴⁴ D. Mujadžević, *Ibrahim Pečevija (1574. – 1649.)*, 386.

mađarske hronike koje je Pečevija koristio.⁴⁵ Vidljivo je da Pečevija ne koristi podatak iz hronike Kemal Paša-zadea koji navodi da je Šabac podigao Isa-beg Ishaković u vrijeme sultana Mehmeda II.⁴⁶ Također Pečevija nije koristio ni *Sulejmannamu* Nasuha Matrakčije koji navodi da je utvrda Šabac bila toliko slabo utvrđena da je osvojena bez upotrebe topova, a tvrđavu je zauzeo Ahmedpaša. S druge strane, Pečevijin opis osvajanja Zemuna je prilično akribičan. Podaci su u velikoj mjeri preuzeti iz hronike *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* Dželal-zadea Mustafe Čelebija.⁴⁷ Husrev-beg je prvo, prema Dželal-zadeu, po padišahovoj naredbi, bio zadužen da nadgleda oko 15.000 vojnika pri opsadi Beograda zajedno s Ahmed-pašom. Kako navodi Pečevija, neprijateljski kralj poslao je trista vojnika s puškama u utvrdnu Zemun kako bi štitio odstupnicu i vezu sa beogradskom tvrđavom iz tog pravca. Pošto je utvrda Beograd bila teško pristupačna, veliki vezir se dvoumio na koji način da organizira njeno osvajanje i, kad je dobio obavijest o novim kretanjima neprijateljske vojske oko utvrde Zemun, izdao je zapovijed Husrev-begu da osvoji spomenuto utvrđenje. Opis Husrev-begovog osvajanja Zemuna gotovo je identičan kao u hronikama Dželalzadea Mustafe Čelebija. Za razliku od ostalih hroničara na osmanskome jeziku, Ibrahim Alajbegović Pečevija prenosi i informacije iz “nevjernih” historija / hronika kao što je informacija da je u Beogradu tada bilo 2.000 franačkih vojnika koji su pobjegli iz tvrđave, dok su neki prenijeli informacije o slabostima utvrde, odnosno koja mjesta i zidove treba gađati iz topova.⁴⁸ Nakon osvajanja tvrđave, Balibegu je dato Smederevo na upravu, a Husrev-begu Bosna.

⁴⁵ Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija 1520–1576*, prev. Fehim Nametak, El-Kalem, Sarajevo, 2000, 73.

⁴⁶ *Kemal Paša-zāde. Tevarih-i Al-i Osman*, haz. Şefaettin Severcan, X. Defter, TTK, Ankara, 1996, C II.

⁴⁷ F. Demirtaş, *Celâl-zāde Mustafa Çelebi*, 76-82.

⁴⁸ Nakon osvojenja tvrđave i varoši Beograd, jedan dio ranijih ugarskih stanovnika otišao je prema Ugarskoj po vlastitoj želji, drugi dio ostao je uz plaćanje džizje i treći, mali dio, koji su tu, prema hroničaru Bostanu Čelebiju (*Ġazavāt-ı sulţān Süleymān*, v. 29b), bili “*yarar kullar*” / *korisne sluge* (pomagači Turcima u osvajanju i sličnim poslovima) naseljen je u kuće u prijestolnici u kvartu Yedi Kule i pokojem okolnom selu, gdje je pod

Pečevijin opis boja na Mohačkom polju

Za razliku od Nasuha Matrakčije koji piše i o ulozi Husrev-bega u preuzimanju utvrde Iloka i niza drugih utvrda prije boja na Mohačkom polju, Ibrahim Alajbegović Pečevija preuzima najopćenitije podatke iz hronika iz poznate klasične osmanske tradicije pisanja *tevārīḥa* (anala), koja se oslanja gotovo na identičan način konceptualizacije hronika u klasičnoj arapskoj i perzijskoj historiografiji. No, u strukturu opće klasične osmanske historiografije sažetih hronoloških anala, pri hronološkom redanju na temelju društveno uvjetovane hijerarhije te novoj realnosti prilagođene klasične *ṭabaqāt*⁴⁹ historiografske literature, Pečevija vlastitim opisima i komentarima unosi i drugačije aspekte promatranja određenih događaja, donoseći povremeno i “predaje učenih ljudi” o određenom događaju. On usput napominje da je pročitao šest-sedam historija koje različito opisuju boj na Mohačkom polju. Pečevija, naime, tok bitke na Mohačkom polju prvo sažeto prepričava i pritom koristi priliku da upravo taj povod iskoristi da nešto više kaže o svojim precima iz Bosne koji su se proslavili u boju na Mohačkom polju, ali i u ranijim bitkama. Zanimljiv je Pečevijin dodatni komentar o vrijednosti određenog položaja u ranom periodu osvajanja u odnosu na kasnije vrijeme – da je “položaj zaima od 50.000 akči u to doba bio po prihodima veći od položaja današnjeg vezira”.⁵⁰ Pečevija navodi i svjedočenje čiji je izvor njegov otac, a na temelju kojeg se može izvući zaključak da je njegov otac bio na pohodu na dva Iraka u isto vrijeme kada je bio i Nasuh Matrakčija Bošnjak koji je napisao još jednu *sulejmannamu* 1537. godine pod nazivom *Beyān-ı Menāzil-i Sefer-i ‘Irākeyn-i Sulṭān Süleymān Hān*, ukrašenu brojnim Matrakčijinim minijaturama koje su poznate u svijetu znanosti i umjetnosti. Iako pomalo odstupa od obrasca ranijih općih hronika (*tevārīḥ*) osmanske dinastije (Āl-i ‘Osmān), on slijedi

---

zaštitom carigradskog patrijarha i predstavnika drugih konfesija obnovljen rad nekih pravoslavničkih i drugih crkava čiji se broj vjernika umanjio po osvojenju Carigrada.

⁴⁹ Tobias Andersson, *Early Sunnī Historiography: A Study of the Tārīkh of Khalīfa b. Khayyāt*, Brill, Leiden – Boston, 2018.

⁵⁰ Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija 1520–1576*, 90.

i strategiju ukrašavanja prozne hronike stihovima, ali bez neke osobito zahtjevne stilizacije.

Nakon vrlo kratkih, već spomenutih općih podataka o boju, Pečevija se ponajprije fokusira na učesnike s kojima je njegov djed bio izravno povezan s pohodom na Mohač. To je podatak da je u pratnji Kučuka Bali-bega Jahjapašića i njegovog (Pečevijinog) oca bilo 1.000 ratnika te da je pod Beli-begovom komandom bilo i 4.000 dobro opremljenih konjanika. Pred vojsku je, kako navodi, izašao i Husrev-beg, sandžakbeg Bosne, koji je predvodio bosansku vojsku “sastavljenu od očevih slugu, vlastitih ljudi i još mnogo junaka”.⁵¹ Iza bosanske vojske išli su rumelijski vojnici, među kojima je bio veliki vezir, te anadolski junaci na čelu sa Behram-pašom. Iza njih, u pratnji janjičara i konjice, išao je sultan. Pečevija navodi da je prilikom predaha, tokom pohoda, sultan zastao na vrhu jednog brežuljka i da je tu sjeo. Odmah nakon toga Pečevija pravi digresiju i uvodi autobiografske elemente u svoju hroniku sljedećim riječima:

Ja siromah sam u mladalačkom poletu tamo odlazio u lov sa sokolovima prije hiljadite godine (1591–92.) i, Uzvišeni Allah zna, izlazio dva-tri puta na brežuljak koji danas donosi sreću, mjesto gdje se pobjednički sultan molio Bogu. To je vrlo visoko mjesto i teško se popeti na njega. Sada je pak na tom brežuljku rahmetli Mir-i alem Hasan-paša, dok je bio budimski beglerbeg, napravio jednu malu vilu od drveta, a u blizini iskopao bunar...⁵²

Opis mjesta gdje je sultan sjedio prije bitke na Mohačkom polju povezuje sa svojim boravkom u kasnijem periodu na istom mjestu kako bi hronici dao dodatno svojstvo uvjerljivosti i autentičnosti, a posebno onoga što slijedi u narativnom opisu bitke na Mohaču. Naime, Pečevija donosi novu informaciju koju teško na tako eksplicitan način možemo pronaći u drugim izvorima, a odnosi se na izravno učešće Ali Dede Mostarca u boju na Mohaču i njegovo prisustvo u blizini sultana Sulejmana. Pečevija navodi da je lično slušao “iz usta rahmetli Ali Dede, šejha sigetvarskog turbeta”,⁵³ o događaju kada je sultan Sulejman pozvao krajiške begove. Prvi je stigao *bosanski sandžakbeg Husrev-beg* te mu je naređeno da se

⁵¹ Ibid., 91.

⁵² Ibid., 92.

⁵³ Ibid.

popne na brežuljak kod sultana. U prisustvu sultana Ibrahim-paša je zajedno s ostalim vezirima pitao zašto nema neprijateljske vojske, a Husrev-beg je pozvao stare krajiške junake, kao što su Kodža Alajbeg, Kara Osman, Mehmed Subaša, Adil Tavica i ceribaša Balaban. Prvi se pojavio Adil Tavica, koji je prenio informacije o iznenadnom napadu neprijatelja iz pravca klanca i okolnih brežuljaka.⁵⁴ Nakon toga Pečevija opisuje detalje sukoba između osmanske i ugarske vojske. Za razliku od Nasuha Matrakčije Bošnjaka, koji uglavnom opjevava junaštvo Husrev-bega u hronici za period između 1520. i 1537. u bitkama za osvojenje Beograda i boja na Mohačkom polju, Pečevija daje dosta podataka i o drugim bitkama u vrijeme dok je Husrev-beg bio bosanski sandžakbeg, osobito u vrijeme osvajanja utvrde Jajce, ali i ostalih krajeva na zapadu i sjeveru granica Bosanskog sandžaka, kao i njegovu ulogu u osnivanju Kliškog sandžaka 1537. godine. Budući da je *Pečevijina historija* i hronološki i prostorno šire koncipirana od *Sulejmanname* Nasuha Matrakčije Bošnjaka za period od 1520. do 1537. godine, Pečevija nastavlja opis Husrev-begovog junaštva i u kasnijem periodu, a zbog junaštva, kako navodi Pečevija, sultan mu je osobno dodijelio skupocjeni kaftan kojim ga je ogrnuo.

Različiti pravci razvoja bosanske historiografije na osmanskom jeziku u 16. i 17. vijeku: opća usporedba osobitosti *Sulejmanname* (1520–1537) Nasuha Matrakčije i *Pečevijine historije*

Opis bosanskog sandžakbega Gazi Husrev-bega u hronikama Nasuha Matrakčije Bošnjaka i Ibrahima Alajbegovića Pečevije u ovom prilogu damo samo kao primjer nekih osnovnih osobenosti analiziranih djela. Šira

⁵⁴ Pečevija se ne osvrće posebno na detalje pri opisu Husrev-begove taktike kada je Husrev-beg u prisustvu sultana predložio da se mađarska vojska ne napada frontalno jer je frontalna borba njihova najjača strana, nego da se glavnica snaga koja je ispred mađarske vojske postepeno povlači ustranu, da se mađarski vojnici puste dublje u unutrašnjost osmanske vojske i da se glavni napad izvrši sa bokova. Vidi: Ahmet Kerim Demireğen, *Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar seferi (hazırlıklar ve fetih)*, (magistarski rad), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006, 9.

studija o hronikama autora bosanskog porijekla koji su pisali na osman-skom jeziku može ukazati i na neke druge osobenosti i razlike u načinu prikazivanja povijesne zbilje u osmanskom periodu. No, usporedba opisa uloge iste osobe u dvama različitim događajima u dvjema konceptualno različitim hronikama otvorila je niz pitanja za buduća istraživanja. Svakako da je pitanje proučavanja metodologije u hronikama istog autora katkada izuzetno zahtjevno. Naprimjer, Nasuh Matrakčija je autor i priređivač nekoliko hronika, uključujući i trotomnu opću hroniku od nastanka svijeta do seldžučkih i ranih osmanskih vladara, hronika o ratovima sultana Bajezida II i Selima I, te nekoliko sulejmannama – hronika o osvajanjima sultana Sulejmana Zakonodavca, što je, u zavisnosti od prijepisa, oko 3.000 stranica teksta različito koncipiranih hronika. Zato smo se, metodom odabira analize određenog slučaja (*case study*), odlučili da ispitamo opće karakteristike dviju hronika u opisu bosanskog sandžakbega Gazi Husrevbega. Rezultati usporedbe su prilično općeniti i mogu se dodatno teorijski oblikovati tek uz razumljive nužne metodološke ograde u pogledu cjeline analiziranog korpusa, kao i zadatoga odabira opisa određenih ličnosti i događaja u njima.

U periodu kada Nasuh Matrakčija dovršava svoju hroniku, on je već uveliko *glavni među silahšorima*⁵⁵ (*re 'īs-i silāḥşorān*) na Dvoru, a poznat je i kao autor jedne knjige o ratnim taktikama, tako da se u idejnom smislu zapaža utjecaj njegove knjige o ratnim taktikama (*Tuḥfetu l-ğuzzāt*) na gotovo sve njegove sulejmanname. Naime, Matrakčija svjesno izdvaja i naglašava određene poruke iz događaja pokušavajući podsticati čitatelje na viteški duh i junaštvo, dok Pečevija sintetizira različite izvore, uključujući i “nemuslimanske” i više se okreće različitim slojevima društva i različitim pojavama i fenomenima. Pojednostavljeno govoreći, Nasuh Matrakčija Bošnjak slijedi univerzalne poruke velikih priča, metapripovijesti o porodici Osmanlija, slijedi principe naglašavanja velikih nadindividualnih,

⁵⁵ Riječ *silāḥşor* označava osobu koja je izuzetno vješta u vojnim disciplinama, a na Dvoru je obično ta osoba bila u pratnji sultana, dok je *re 'īs-i silāḥşorān* bio osoba koja je predvodila najvještije borce sastavljene od janjičarskih zapovjednika, najvještijih u baratanju određenom vrstom oružja. Vidi: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, MEB, İstanbul, 1993, 226.

kolektivnih ideala, dok Ibrahim Pečevića više nastoji skrenuti pažnju na opće univerzalne zakonitosti u sferi socijalno-kulturoloških fenomena u rubnim dijelovima vojno-političkih zajednica u sukobu, ali i saradnji u svakodnevnom životu. Matrakčija pokušava, na ideološkoj razini, dati viši smisao ratnim događajima kroz prizmu časti i viteštva, svodeći ih najčešće na ideje, konkretne primjere aktivnosti koje ih potvrđuju i iskustva koja su pouka budućim generacijama. Za razliku od njega, kod Pečevića se zapaža svijest o široj posredničkoj poziciji historičara / hroničara koji posreduje između povijesne zbilje i budućih generacija, uz širenje spektra različitih ideja, opisa raznolikih aktivnosti / događaja / fenomena i uz pokušaj da se ukaže i na neke procese koji se kreću nezavisno od promatrača, u skladu s nevidljivom niti koja daje smisao ideji pisanja povijesti za sve slojeve društva.

Premda hronike na osmanskom nude gotovo normiranu verziju “šablonizirane slike povijesti”, za razliku od studija modernih historičara koji pišu na temelju izvornih osmanskih dokumenata u suvremene metodološke prakse, potrebno je naglasiti da hronike donose u sebi tek “šabloniziranu sliku određenog vremenskog intervala i povijesti općenito” te da se moderni historičar ne mora slagati s njima u imagološkom aspektu promatranja povijesne zbilje, ali da može imati značajne koristi prilikom njihove analize, čak i u obavijesnom smislu, osobito ako se radi o hronikama onih historičara koji su imali izravni kontakt sa svim relevantnim dopisima o određenom događaju koji su stizali u prijestonicu, a danas ti dokumenti nisu sačuvani ili dostupni u osmanskim arhivima. Što se tiče šablonizirane slike povijesne zbilje kod klasičnih hroničara, treba imati na umu da su šablonizirane slike svijeta, kako u konceptualnom tako i u metodološkom smislu, uvijek prisutne u historiografiji, ne samo u klasičnoj nego i u modernoj.⁵⁶

---

⁵⁶ Amir Duranović, *Povijest, historija, historiografija*, Udruženje za modernu historiju / Udruga za modernu povijest UMHIS, Sarajevo, 2020; *Znanstveni skup Hrvatska historiografija XX. stoljeća: između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*, urednici Srećko Lipovčan, Ljiljana Dobrovšak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2005; *Metodologija savremene istorije (Saopštenja sa Okruglog stola održanog 17. i 18. decembra 1985. godine u Beogradu)*, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 1987.

Istraživači osmanske povijesti općenito su svjesni metodoloških nedostataka hronika, ljetopisa i sličnih narativnih izvora, bez obzira na kojem su jeziku pisane, ali ih ipak rado koriste prilikom pisanja svojih članaka. One su u modernoj historiografiji jedan od sekundarnih historijskih izvora i njihov značaj raste ili pada srazmjerno nedostatku ili obilju primarnih arhivskih izvora. No, ono što je nesporno privlačno u onome što nude hronike jeste hronološka kontekstualizacija povijesti iz ugla savremenika ili obrazovanog hroničara koji iz takvih hronika pravi vlastite sinteze, sinteze koje katkada ocrtavaju manje ili više jasne skice za buduća istraživanja primarnih arhivskih izvora.

Zaključak

Nasuh Matrakči Bošnjak u svome djelu koje je nazvano *Sulejmannama*, a obuhvata period osvajanja sultana od 1520. do 1530. godine, daje informacije sažeto i jezgrovito, dok Ibrahim Alajbegović Pečevija u svome djelu koje se zove *Pečevijina historija (Tārīh-i Peçevî)* daje opširniji opis i drugih događaja u Osmanskom carstvu, ne samo osvajanja, u periodu od 1520. do 1576. godine. Nasuh Matrakči svoje djelo posvećuje sultanu Sulejmanu Kanuniju kao *silahşor*, osoba zadužena za vojne poslove, logistiku i taktiku. Iako je prvobitno i Pečevija planirao napisati djelo posvećeno sultanu Sulejmanu, odustao je od te koncepcije na nagovor Musapaše, proširujući i period koji obrađuje, ali i sam pristup opisu događaja, dosta pažnje posvećujući događajima koji su se odvijali na balkanskim prostorima u različitim sferama društvenog života, te je djelo posvetio ne samo sultanu Sulejmanu nego i svome rodnom kraju i svom rodu i precima Sokolovićima o kojima ne propušta pisati, bilo da se radi o događajima koji su općepoznati u historiografiji njegovog vremena ili, pak, o događajima kojima je lično prisustvovao. Nasuh Matrakči Bošnjak bio je savremenik događaja koje opisuje, savremenik Husrev-bega, dok Pečevija prenosi od drugih hroničara općepoznate informacije o događajima kojima nije prisustvovao.

Moguće je pretpostaviti da je hronika Nasuha Matrakčije Bošnjaka bila namijenjena užem krugu visokoobrazovanih ljudi u prijestonici Carstva, dok je *Pečevijina historija* bila namijenjena širem krugu ljudi, uključujući i lokalne obrazovne kružoke, o čemu svjedoči i samo Pečevijino pisanje i predaje o druženjima s tim ljudima. Matrakčiju je više zanimala vojna historija, tako da je koristio provjerene podatke u tom okruženju, a njegovi podaci nisu u koliziji sa dostupnim dokumentima koji opisuju navedene događaje. Budući da je kod Pečevije više izvora informacija, uočavaju se neke informacije koje su provjerljive i ne razlikuju se od podataka iz dokumenata, ali i one informacije koje su došle posredstvom različitih usmenih predaja, koje Pečevija i tretira kao takve, a koje je teško, a katkada i nemoguće provjeriti. Dok su Matrakčijini podaci gotovo službeni podaci iz prijestonice, neki podaci koje navodi Pečevija iz “nevjerničkih hronika” teško se mogu provjeravati zbog nedovoljno podataka o samim hronikama jer im Pečevija ne navodi naziv niti autora. Dakle, iz aspekta provjerljivosti podataka, lakše je pratiti Matrakčijinu hroniku nego *Pečevijinu historiju*. S druge strane, širu sliku društva lakše je istraživati u *Pečevijinoj historiji* zbog obilja podataka iz provincija koji u prijestonicu stižu u manjem obimu ili nikako, a važni su za razumijevanje općih prilika u njima. Ukratko, Matrakčijina hronika predstavlja sažetu historiju ratovanja tipičnu za carske vojne hronike, dok je *Pečevijina historija* posebna vrsta narativnog izvora koji je namijenjen široj čitateljskoj javnosti.

Matrakčija nastoji ponuditi hladni i objektivni opis događaja uz šablonizirani opis boja sa neprijateljem, dok Pečevija sasvim neopterećeno unosi i dio vlastite argumentacije u opravdanju događaja i postupaka ljudi koje je on lično poznao ili posredno, preko svojih prijatelja, s jedne strane, navodeći i neke predaje kako bi pohvalio određene ličnosti koje su poznate u sredini u kojoj je živio dajući na značaju i tim ljudima i tom kraju, s druge strane. No, ono što Pečevija i Matrakčija pišu o Husrev-begu ne odudara od postojeće slike lika Husrev-bega u osmanskoj historiografiji u 16. i 17. stoljeću. Doprinos navedenih hronika za proučavanje biografije Husrev-bega različit je. Hronika Nasuha Matrakčije predstavlja zapise o Husrev-begu iz pera jednog od njegovih savremenika. Pečevijina hronika

predstavlja sliku recepcije lika Husrevbega u Pečevijino vrijeme, u osmanjskoj historiografiji, ali i u krajevima u kojima je on živio ili upravljao.

DESCRIPTION OF HUSREV-BEY AND HIS ROLE IN THE CONQUEST OF BELGRADE IN 1521 AND THE BATTLE OF MOHÁCS IN 1526 IN ONE OF MATRĀKĪ'S *SULEYMAN-NĀME* AND PEČEWĪ'S *HISTORY*

Summary

The article deals with data on the Bosnian Sanjak-bey Gazi Husrev-bey and the description of his role in the conquest of Belgrade in 1521, and in the battle of Mohács in 1526. The *Suleyman-nāme* (1520–1537) by Nasuh Matrākī and the *History of Ibrahim Pečewī* (*Tārīḥ-i Pečevī*) were used as a corpus in it. In the descriptions of events, a different conceptualization and approach to the description of the role of Husrev-bey in the mentioned chronicles could be noticed. Such approaches are conditioned by the motive of writing and the genre determination of the text of the chronicles, which significantly influence the conceptualization of the events described in the chronicles.

Keywords: History of literature, chronicles, history of the Early modern age, 16th century, Husrev-bey, Nasuh Matrākī

Izvori i literatura

- Afyoncu, Erhan, “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I”, *Belgeler*, Ocak, XX, 24, Ankara, 1999, 77-155.
- Aličić, Ahmed S., “Popis bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. godine”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXV /1975, Sarajevo, 1976, 171-202.
- Altınay, Ahmed Refik, *Âlimler ve Sanatkârlar: 900-1200*, Kütüphane-i Hilmi, İstanbul, 1924.

- Andersson, Tobias, *Early Sunnī Historiography: A Study of the Tārīkh of Khalīfa b. Khayyāt*, Brill, Leiden – Boston, 2018.
- Babinger, Franz, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, “Otto Harrassowitz”, Leipzig, 1927.
- Bacque-Grammont, Jean-Louis, “Un rapport de Ġâzî Hüsrev Beg sur l’investissement de Belgrade en 1521”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 30/1980, Sarajevo, 1980, 19-23.
- Baran, Burhan, *Celal-zade Koca Nişancı Mustafa Çelebi. Cevahirü’l-ahbar fi hasaili’l-ahyar (Cilt I, İnceleme-Metin-Dizin)*, (doktorska disertacija), Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, 2011.
- Bašagić, Ibrahim-beg, “Ibrahim Efendi Pečevi”, *Şalnâme-i Bosna ve Hersek*, 1304/1886, III, 154-155.
- Bašagić, Safvet-beg, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Svjetlost, Sarajevo, 1986.
- Beljan, Iva, “Naracija u historiografiji: teorijski aspekti”, *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti, izvedbenoj umjetnosti i filmu*, LIV, 3–4, Zagreb, 2010, 201-224.
- Bešlija, Sedad, “İstimâlet u *Historiji* Ibrahima Alajbegovića Pečevije – prilog izučavanju osmanske istimâlet politike”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 33, Sarajevo, 2012, 145-166.
- Buzov, Snježana, “O gazijama i Hajbaru: osvojenje Skradina u kronici Mustafe Celâlzâde”, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, No. 1/Vol. 1, Split, 2008, 21-31.
- Çavuş, Sinan. *Süleymannâme, Tarih-i Feth-i Şikloş Estergon ve İstol-Belgrad*, haz. Tülay Duran, Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.
- Ćirković, Simo, “Svedočenje popa Đurđa Sremca” u: *Poslanica o propasti Ugarskog kraljevstva*, Srpska književna zadruga Beograd, 1987; <https://www.scribd.com/document/345397185/%C4%90ura%C4%91-Sremac-Poslanica-o-propasti-ugarskog-kraljevstva-pdf> (pristupljeno 13. 12. 2021)
- Demireğen, Ahmet Kerim, *Kanunu Sultan Süleyman’ın Sigetvar Seferi*, (Magistarski rad), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006.
- Demirtaş, Funda, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik*, (doktorska disertacija), Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2009.
- Duranović, Amir, *Povijest, historija, historiografija*, Udruženje za modernu historiju / Udruga za modernu povijest UMHIS, Sarajevo, 2020.
- Eliyaçık, Muhittin; Şahin, Kürşat Şamil, “Sa’yî Mustafa Çelebi’nin Belgrad Fetihnâmesi”, *International Journal of Language Academy*, Vol. ¾, Winter 2015, 141-159. (DOI:10.18033/ijla.291)

- Epistola de perdicione regni Hungarorum*, Pest, 1857.
- Erkan, Davud, *Matrakçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520–1537)*, (magistarski rad), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005.
- Fodor, Pál, “Egy pécsi származású oszmán-török történetíró, Ibrahim Pecsevi” u: *Tanulmányok Pécs történetéből 7. Pécs a törökkorban*, Pécs, 1999, 107-130.
- Geschichte Sultan Süleyman Kanunis von 1520 bis 1557: oder Tabakat ül-Memalik ve Derecat ül-Mesalik von Celalzade Mustafa, genannt Koca Nisanci*, von Petra Kappert, Steiner, Stuttgart, 1981.
- Gross, Mirjana, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja*, Novi Liber – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1996.
- Hammer, Joseph von, “Beyträge zur Biographie osmanischer Geschichtsschreiber: 1. Betschewi”, *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst*, XIII, Wien, 1822, 470-472.
- Handžić, Mehmed, “Ibrahim-efendija Pečevija”, *Narodna uzdanica*, VII, Sarajevo, 1939, 290-316.
- József, Thúry, “Pecsevi viszonya a magyar történetíráshoz I–V”, *Századok. A magyar történelmi társulat közlönye*, XXIV, Budapest, 1892, 395-410, 477-488, 744-746.
- Kemal Paşa-zâde. Tevarih-i Al-i Osman*, haz. Şefaettin Severcan, X. Defter, TTK, Ankara, 1996.
- Kılıç, Filiz, *Âşık Çelebî. Meşâ'irü ş-şu'arâ*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018.
- Magyarország romlásáról*, Budapest, 1961.
- Matrakçı Nasuh. Rüstem Paşa Tarihi Olarak Bilinen Târih-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, haz. Göker İnan, T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019.
- Metodologija savremene istorije (Saopštenja sa Okruglog stola održanog 17. i 18. decembra 1985. godine u Beogradu)*, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 1987.
- Mujadžević, Dino, “Ibrahim Pečevija (1574. – 1649.) – osmanski povjesničar Hrvatske i Bosne i Hercegovine podrijetlom iz Pečuha”, *Scrinia Slavonica*, 9, Slavonski Brod, 2009, 379-394.
- Nametak, Fehim, *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih muslimana na turskom jeziku*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1989.
- Nasûhü's-Silâhî (Matrakçı)*, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultân Süleymân Hân*, haz. Hüseyin G. Yurdaydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1976.

- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, MEB, İstanbul, 1993.
- Şahin, Kaya, *In the Service of the Ottoman Empire: Celalzade Mustafa (ca. 1490–1567), Bureaucrat and Historian*, (doktorska disertacija), University of Chicago, Chicago, 2007.
- Shaqā'iq al-Nu'māniyya fī 'Ulamā' al-Dawla al-'Uthmāniyya*, Bayrūt, 1975; <https://archive.org/details/cha9ai9-n3mn/mode/2up> (pristup: 31. 12. 2021)
- Sremac, Đurađ, *Poslanica o propasti Ugarskog kraljevstva*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1987.
- Šabanović, Hazim, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo, 1973.
- Yurdayın, G. Hüseyin, *Matrakçı Nasuh*, A.Ü.İ.F. Yayınları XLIII, İstanbul, 1963.
- Znanstveni skup Hrvatska historiografija XX. stoljeća: između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*, urednici Srećko Lipovčan, Ljiljana Dobrovšak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2005.